

Урок № 28

Тема уроку. Григір Тютюнник «Климко». Ідея самопожертви

Мета уроку: опрацюючи зміст твору, дослідити, як особисте життя автора пов'язане із сюжетом його повісті; розвивати виразне читання твору, уяву школярів, їх логічне мислення, вміння висловлювати свої думки; формувати кругозір, світогляд; виховувати доброту, чуйність, взаєморозуміння, спостережливість, старанність, людяність, інтерес до наслідків власної праці.

Тип уроку: комбінований

Обладнання: портрет Г. Тютюнника, текст твору, дидактичний матеріал (тестові завдання).

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

III. Актуалізація опорних знань

Гейм «Кому з героїв твору Г. Тютюнника «Климко» належать висловлювання:

1. «Може б, ти, до мене перейшов? Куди ж тобі тепер діватися? Хто тепер тебе догляне? (Тітці Моті)
2. «О!.. А це що? Треба було написати “холодно”, а в тебе “хохолодно”...» (Дядьку Кирилу)
3. «Я приготую вам краплі датського короля, мій шановний. Загляньте якось». (Діду Бочонку)
4. «Одна!.. О! Третя!.. А що сховалися, га? Од мене сховається!» (Климку)
5. «Авспіріні, авспіріні пийте, моя ласко. Тричі на день по одній пігульці. Крейди не шкода!» (Діду Бочонку)
6. «Ти ж там хазяйнуй... А вночі спи і не бійся... Вночі воно все так, як і вдень, тільки й того, що поночі» (Дядьку Кирилу)
7. «То в мене... після великої перерви руки дуже померзли, от воно й хохокнуло» (Климку)
8. «Ай, добра ж... У-у-у, такої не всяка кухарка зварить. Візьми ж отам у скриньці гостинець». (Дядьку Кирилу)
9. «А хочеш, їх зараз не буде, хочеш?.. Всіх вижену пастися в степ! Хочеш? (Зульфату)
10. «У нас є вугілля. ...Більш нічого в нас немає» (Діду Горєєву)
11. «Спасибі. ...Я рада за вас, мої хлопчики, я просто щаслива...» (Наталі Миколаївні)
12. «Хочеш, я тобі італійський кинджал на дорогу дам? Хочеш? ...Виміняв на четверо яєць. Вони за їжу і карабіни проміняли б! Я знаю». (Зульфату)

IV. Оголошення теми, мети уроку.

V. Основний зміст уроку

1. Особисте життя автора і сюжет твору

1.1. Розповідь учителя.

Повість «Климко» Г. Тютюнник уважав найдорожчою для себе. Він втілював у цьому творі свій ідеал людини. У маленькій сирітській душі Климко носив стільки доброти, милосердя і співчуття до знедолених і страждених, що не побоявся в одинадцять літ вирушити в далеку дорогу по сіль, аби тільки допомогти близькій людині — своїй учительці — не померти з голоду. Скільки натерпівся й намучився за свою двотижневу дорогу маленький лицар, скільки разів ризикував бути вбитим, замерзнути десь на полі під копицею — адже йшла війна і заходити в села було небезпечно. Та хлопчик ішов: його вело дорогою поневірянь милосердя.

1.2. Бесіда та обговорення питань.

Яким було дитинство письменника? Чи можна його вважати щасливим? Відповідь вмотивуйте.

Про що свідчить автобіографічність твору Г. Тютюнника «Климко»?

Що хотів відобразити у своєму творі Г. Тютюнник?

Як, на ваш погляд, Климко — це реальний чи вигаданий герой? Вмотивуйте свої міркування, наводячи переконливі приклади з повісті.

Чому автобіографічність твору «Климко» не означає абсолютне відтворення хроніки життя Г. Тютюнника? Наведіть про це факти з повісті.

3. Бесіда «Ідея самопожертви» за змістом повісті «Климко»

4. Робота з підручником

Вибіркове читання

5. Метод «Гронування»

VI. Підсумок уроку

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності школярів

VIII. Домашнє завдання Характеризувати художні особливості повісті

Урок № 29

Тема уроку. Григор Тютюнник. Художні особливості повісті «Климко»

Мета уроку: через художнє слово осмислити та сприйняти морально-етичні уроки доброти, чуйності, турботи про рідних на прикладі взаємостосунків героїв твору Г. Тютюнника «Климко»; розвивати вміння грамотно висловлювати свої думки, почуття, наводячи переконливі обґрунтування; формувати вміння виділяти художні особливості твору; прищеплювати риси чуйності, доброти, щирості.

Тип уроку: засвоєння знань і формування вмінь.

Обладнання: текст твору, дидактичний матеріал

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Літературний диктант

- Яка епоха відтворена в повісті? (Велика Вітчизняна війна)
- Харч, який герої твору вважали найціннішим. (Сіль)
- Місто, до якого подорожує Климко. (Слов'янськ)
- Що продавала Наталя Миколаївна на базарі? (Трояндову сукню)
- Місце, де герої твору набирали вугілля. (Терикон)
- По що необхідно було сходити Зульфату до Файзуліних? (Молоко)
- Хто завдав шкоди мешканцям поселення? (Італійці)
- Якого місяця згоріла станція, де мешкав Климко з дядьком Кирилом? (У серпні)
- За допомогою Зульфата Климко позбавився у своєму помешканні ... (Пацюків)
- Дідусь Гарєєв працював у... (Хлібопекарні).
- На яке місто, за словами дідуся Гарєєва, «пішов німець»? (Ростов)
- Пізнайте героя за його зовнішністю: «...у ватяних штанах, вовняних шкарпетках і гостроносих шахтарських чунях». (Дідусь Гарєєв)

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності школярів

IV. Основний зміст уроку

1. Розповідь учителя «Г. Тютюнник — майстер доброго слова»

Над словом письменник працював довго і важко, мучився над ним, але ж і знаходив таке, якого ніяким іншим не заміниш. «У художнього слова — єдина функція. Ця функція зветься необхідність», — читаємо в його щоденнику. І справді, тільки необхідні слова знаходив письменник, тому й влучають вони прямо в серце, сповнюючи його то радістю, то сумом, то здивованим захопленням перед точністю і правдою змалюваної життєвої ситуації. А як Г. Тютюнник вмів пожаліти людину, поспівчувати їй, потурбуватися про неї! Коли один заповзятий молодик настирливо допитувався у Григора про причини його успіху, той спочатку відмовчувався, а потім відрізав: «Біль! Повна душа болю...». Він був правдивим і щирим, сміливим і відвертим у висловлювання своєї думки будь про кого і про що.

2. Бесіда за питаннями

- Які риси характеру ви найбільше цінуєте в людині?
- Чим і як, на ваш погляд, перевіряється дружба?
- Чому кожна людина повинна бути доброю, чуйною, турботливою, не завдавати шкоди іншим?
- Дослідіть, як на прикладі взаємостосунків героїв твору Г. Тютюнника «Климко» виявляється доброта, чуйність, турбота про рідних.
- Чому проблема добра і зла завжди є актуальною?

3. Робота з підручником. Теорія літератури

Художня деталь

V. Підсумок уроку

VI. Оголошення результатів навчальної діяльності учнів

VII. Домашнє завдання

Дібрати цитати, скласти план до характеристики образу Климка

Урок № 35

Тема уроку. Богдан Лепкий. Відомості про письменника. «Мишка (казка для дітей: для малих і великих)». Актуальні морально-етичні питання

Мета: подати короткі відомості про Богдана Лепкого, навчати визначати тему та ідею твору, уміти знаходити реальне й уявне, розкрити комічну й трагічну ситуацію, їхню роль у втіленні ідеї, притчової моралі; розвивати креативність, уміння висловлювати власні міркування, формувати навички вдумливого й виразного читання твору; виховувати загальнолюдські цінності, любов до книги, інтерес до читання української літератури.

Обладнання: підручник, портрет Богдана Лепкого.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

IV. ЗАСВОЄННЯ НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

1. Життєвий і творчий шлях Б. Лепкого. Матеріал для вчителя

Письменник, літературознавець, видавець, людина універсальних знань і широкого кругозору. В 20–30-х роках досить популярний на західноукраїнських землях. У радянські часи його творчість замовчувалася.

2. Виразне читання твору «Мишка...» в особах

3. Бесіда за змістом прочитаного

♦ Чому, на вашу думку, твір має підзаголовок «Казка для дітей: для малих і великих»? Свої міркування аргументуйте.

♦ Що вам здалося смішним, а що — трагічним? Чому?

♦ Чи можна твір вважати літературною казкою? Що у творі було реальним, а що фантастичним?

♦ Які почуття у вас виникли до жінки, яка просила молока в господарки?

♦ Яким ви уявляєте життя цієї жінки?

♦ Чому господарка відмовила жінці в її проханні? Чому вона збрехала?

♦ Чому мишка не лишилася в будинку?

4. Вибірково-асоціативний диктант

Запишіть тільки ті слова, якими можна охарактеризувати мишку.

Смілива, делікатна, боягузлива, щедра, справедлива, горда, весела, мудра, пихата, кмітлива, досвідчена, турботлива, жорстока, легковажна, серйозна, самовпевнена.

5. Гра «Четверте зайве»

Знайдіть «четверту зайву» особистісну рису героїв казки, поясніть свій вибір.

Мишка	чесна	справедлива	байдужа	співчутлива
Господар	жадібний	чесний	підлий	злий
Господарка	брехлива	жадібна	співчутлива	байдужа

6. Аналіз народних прислів'їв, приказок

Кого з головних героїв стосуються ці прислів'я та приказки?

Скупого сон не бере. У скупого серед зими льоду не випросиш. Пахне пусткою в хаті.

V. ПІДСУМОК УРОКУ

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

► Написати твір-роздум «Справжні цінності».

Урок № 36

Тема уроку. Богдан Лепкий. «Мишка (казка для дітей: для малих і великих)». Трагічна й комічна ситуація

Мета: на прикладі твору Б. Лепкого «Мишка» розкрити трагічну і комічну ситуації, їхню роль у втіленні головної думки, притчової моралі і з'ясувати ідейно-тематичне спрямування казки, історію її написання; розвивати активний словник школярів, уміння грамотно і вмотивовано довести власну думку, робити висновки, проводити аналогії з сучасним життям; виховувати почуття поваги до людини праці, чуйності, відповідальності, чемності, зневажливе ставлення до підступності, жадності, егоїзму.

Тип уроку: засвоєння знань і формування вмінь.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

III. Оголошення теми, мети уроку

Мотивація навчальної діяльності школярів

IV. Основний зміст уроку

1. Робота над твором Б. Лепкого «Мишка (Казка для дітей: для малих і великих)»

1.1. Виразне читання твору, переказування цікавих епізодів.

1.2. Аналіз твору

Тема: відтворення спостережень мишки за життям людей різного соціального становища (багатих і бідних) під час війни.

Ідея: возвеличення доброти, порядності, співчуття до горя інших, взаєморозуміння, щирість, милосердя; засудження жадності, брехні, пихатості, жорстокості; війни, яка знищує людські чесноти; байдужості до всього, окрім прибутку, грошей.

Жанр. Соціально-побутова казка.

Проблематика:

- війна і мир;
- життєві потреби і захланність;
- гріх і покарання за нього;
- цінності істинні і фальшиві;
- родина і виховання дітей.

Композиція.

Експозиція: опис умов, в яких жила людина.

Зав'язка: мишка дізнається від своїх сестер про голодне життя у місті.

Розвиток дії: збагачення господаря у воєнний час.

Кульмінація: шкода-помста, яку завдала мишка своєму господарю, потрощивши всі його гроші.

Розв'язка: злість господаря, мишка покидає його хату.

1.3. Бесіда за питаннями.

- Якою ви уявляєте мишку? Як про це зазначено у творі? («Така, як і другі: сіренька, маленька, кінчасті вушка, довгий, гладкий хвостик»)
 - В яких умовах жила мишка? («В самім кутку хати, де нога від ліжка щільно примикає до стіни, мала свою нору. Мешкання не розкішне, але безпечне»)
 - Кого боялася мишка? («Людей») Як вона поводити себе, пересуваючись по хаті? («Коли на хаті не видно було ані одного чобота, ні одної ноги, висовувала голову, зиркала направо й наліво і скоренько, як шнурочок, пересувалася попід стіну і двері»)
 - Чим пояснити скрутне життя сестер мишки з міста? («Ці були дуже бідні: худі, голодні, миршаві. Ледве хвостики волокли за собою. Розказували, що тепер у них в городі страх погані часи. Люди не мають що їсти, а про мишей, то вже і не згадуй»)
 - Як Б. Лепкий характеризує жінку господаря? («...Господині, що на ціле село тарахкотіла терлицею, а язиком ще голосніше, ніж терлицею...») Про що це свідчить?
 - Як жили люди у воєнний час у місті? («Господиня, як крає хліб, то над тарілкою, а крає так тонко, що руку крізь крайнку видно. Як пряче зі стола, то кришки на долоню згортає і дитині до рота несе, щоб з голоду не вмерло... кажуть, війна. Люди людей мордують, не мають часу працювати на хліб...»)
- Прокоментуйте висловлювання автора: «Люди людей мордують, не мають часу працювати на хліб».

V. Закріплення вивченого матеріалу

VI. Підсумок уроку

VII. Домашнє завдання

Твір-роздум «Яким я уявляю людське щастя?»

Урок № 39

Тема. Ліна Костенко. “Кольорові миші”. Ідея зіткнення неповторності й буденності

Мета: допомогти учням зрозуміти суть поезії “Кольорові миші” – зіткнення неповторності та стандарту; розвивати уяву, образне мислення, вміння висловлювати свої думки і почуття з приводу прочитаного, аналізувати поетичні твори; виховувати естетичні смаки, позитивне мислення.

Обладнання: портрет письменниці, ілюстрації до творів, іграшкові миші(кольорові та сірі).

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання

III. Повідомлення теми та мети уроку.

IV. Формування і вдосконалення вмінь та навичок.

1. Слово вчителя.

Література – це мистецтво слова. А слова бувають різними не лише за значенням, а й за настроєм, який викликають, за асоціаціями. Перед вами дві миші. Скажіть, яка вам більше сподобалася? Чому?

2. Творча робота.

“Мозковий штурм”

Ось, наприклад, слово “кольорові”. З якими поняттями воно асоціюється? А слово “сірі”?

Які асоціації у вас вони викликають? Запишіть їх у зошити. Обґрунтуйте свою відповідь.

3. Робота з підручником.

- Виразне читання вчителем поезії Ліни Костенко “Кольорові миші” вголос. (Який настрій переважає у творі?)

4. Словникова робота. (Розгляд незрозумілих слів та їх пояснення).

5. Ідейно-тематичний аналіз поезії

Тема: зображення давніх часів, коли людей страчували за будь-яке чаклування, та звинувачення Анни в тому, що вона з багряного листа робить мишей.

Ідея: засудження тих, хто за індивідуальність, творчу думку переслідує людину, звинувачує і виносить вирок на страту.

Жанр: філософська поезія

Художні засоби: повторення: «кажу... кажу...»; «коли..., коли...»;

епітети: «розлючений сусід»; «багряне листя»; «осіннє сонце»; «голі клени»; «сірий день»; метафори: «чаклунка збила ... з пуття», «кіт залив ... вирок».

Композиція «Кольорові миші»

Експозиція: знайомство читача з давнім минулим, коли «...розважали стратами юрму..., палили відьом ... і не знали до пуття наук».

Зав’язка: сусід привів десятирічну Анну до суду, звинувачуючи її в тому, що вона з багряного листа виробляє кольорових мишей, і вони завдають моральної шкоди його дітям.

Розвиток дії: суд над Анною.

Кульмінація: напруженість Анни в очікуванні вироку.

Розв’язка: з’явився кольоровий кіт, який залив, викладений на папері вирок чорнилом, що так і не був проголошений.

6. Робота над кольоровою гамою твору.

Читання вірша вчителем. Учні слухають закритими очима. (Який колір переважає у творі? Якими фарбами ви малювали б цей вірш?)

7. Робота з текстом. Бесіда за запитаннями.

- Коли відбуваються події? Знайдіть це в тексті.
- Чи могло бути таке насправді? Згадайте історію.
- Яка пора року зображена у вірші? Які художні деталі на це вказують?
- Що саме трапилося у Вишгороді?
- Скільки саме років було дівчинці?
- Що ж зробила Ганна? Які докази злочину надав сусід?
- Чому, на вашу думку, сусід так розсердився на дівчинку? Чому син і дочки гралися з дівчинкою?
- Які запитання поставив суддя позивачеві?
- Що найбільше дратувало сусіда?

9. Читання з акцентуацією.

Прочитайте два перші рядки останньої строфи вірша з підсиленою вимовою алітерації (при вимові звук **с** подовжений).

- Що ви відчули?
- Діти, а як можна отримати сірий колір?
- Про кого кажуть “сіра миша”?
- Хто у вірші є сірим?
- А хто ж у кінці сірість переміг?
- Що він зробив?
- Символом чого можна вважати кольорового кота?
- Чи багатого уявного в поезії Ліни Костенко?
- Чому Анна особлива дівчинка?
- Які дві сили ведуть боротьбу у вірші? Яка перемагає? Чому?
- Чи маємо ми право бути сірими? Чому?

10. Робота зі схемою.

У вірші зіткнулося сіре і яскраве, неповторне і буденне, оригінальне і стандартне, романтичне та приземлене. З’єднайте стрілочками ознаки, які притаманні героям.

стандарт		романтизм
оригінальність	Анна	приземленість
неповторність	сусід	сірість
буденність		індивідуальність

V. Підсумок уроку

VI. Домашнє завдання

1. Навчитись виразно читати твір.
2. Скласти таблицю “Добро і зло” за твором.

Урок № 36

Тема уроку. Відомості про письменницю. Ліна Костенко. «Чайка на крижині»

Мета уроку: поглибити знання школярів про життя і творчість Л. Костенко, розпочати роботу щодо аналізування поеми «Чайка на крижині», на прикладі цього твору дослідити різницю між матеріальним і духовним; розвивати вміння виразно читати поетичні твори, грамотно висловлювати свої думки, почуття, спостереження, робити висновки; формувати кругозір, світогляд школярів; виховувати почуття пошани, поваги до творчості Л. Костенко, прищеплювати високі моральні якості учням, прагнення духовно збагачуватися.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет Л. Костенко, бібліотечка її творів, дидактичний матеріал (тестові завдання, картки).

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда за питаннями

III. Оголошення теми, мети уроку

Мотивація навчальної діяльності школярів

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Життя і творчість Л. В. Костенко

2. Теорія літератури

Диптих – два твори мистецтва, пов'язані одним задумом.

3. Робота над твором Л. Костенко «Чайка на крижині» (м. Щецін, березень 1958 р.)

3.1. Виразне і вдумливе читання частини твору «Крига на Одрі»

3.2. *Тема:* відтворення роздумів поетеси про смисл життя людини.

3.3. *Ідея:* возвеличення любові до рідного краю, до всього, що з ним пов'язано, перебуваючи далеко за його межами.

3.4. Основна думка:

а) «Нащо крилатим ґрунт під ногами»?

б) «Для мене ж той край найкращий, де вирости крила мої».

3.5. *Жанр:* поема.

3.6. Композиція

Твір складається з п'яти частин: «Надбережжя», «Крига на Одрі», «Крила», «Ґрунт», «Усміх», кожна з яких має свій зміст, закінчену думку, але в той же час пов'язані з перебуванням Л. Костенко у Польщі, зокрема у порту міста Щецін, та міркуваннями про смисл життя людини, її призначення на землі, любові до рідного краю.

3.7. Сюжет

Лірична героїня, перебуваючи у Польщі, зокрема у морському порту Щеціна, спостерігає за красою Одри, кораблями біля причалів.

Наступала весна, ломалася крига. На одній з крижин вона побачила чайку. Це підштовхнуло її до роздумів про смисл життя людини. Людина має крила, але як птах не літає, бо людські крила зроблені не з пуху, а з правди, чесності, довір'я, вірності у коханні, з вічного поривання, з щирості до роботи, з щедрості та турботи, з пісні, з надії, з поезії, з мрії.

Героїня твору полюбає Польщу за її легенди, мову, звичаї, дружбу, щирість, але для неї рідний край — наймиліший.

Одного разу вона побачила корабель з прапором рідного краю, який збентежив її душу і серце. І лірична героїня остаточно зрозуміла, що де б ти не був, але батьківська земля, рідний край для кожної людини є наймилішим, дорогим.

3.8. Художні особливості поеми «Чайка на крижині»

1. «Крига на Одрі»

Метафори: «зима не вдягла... свиту», «зима... часом вже й приміряла», «зима... пошукала, поплакала... мотувала, стелила... сперечалася... несла... збиралась», «дерева проснулись», «лід потемнів», «крига буйно ломилась».

Епітет: «Одра темна, широка».

Риторичні запитання:

«Що ж робити?»

«— Ти куди ж розігналась?

Чи, бува, не до самого моря?»

«Ну, а що, як її розливає вода весняна?»

«Ну, а що, коли їй та удержать тебе несила?»

«Нащо крилатим ґрунт під ногами?»

Риторичний оклик: «Дивна людина!»

Повтори: «Ну, а що...»

2. Обговорення змісту поеми за питаннями

VI. Підсумок уроку

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності школярів

VIII. Домашнє завдання

Підготувати усний міні-твір на тему «Людські крила»

Тема уроку. Духовне багатство – найбільший скарб у житті. Ліна Костенко. «Крила»

Мета уроку: на прикладі поезії «Крила» розкрити духовне наповнення людини — її «крилатість», що проявляється індивідуально, звертаючи увагу на духовне багатство як найбільший скарб у її житті; розвивати вміння грамотно висловлювати власні думки (зокрема, про духовне наповнення кожної людини у реальному сучасному житті), логічно мислити, співставляти, узагальнювати; формувати світогляд, кругозір школярів; виховувати почуття поваги, пошани до людини, її творчих та індивідуальних здібностей, прищеплювати любов до мистецтва слова.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: портрет Л. Костенко, дидактичний матеріал (тестові завдання).

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

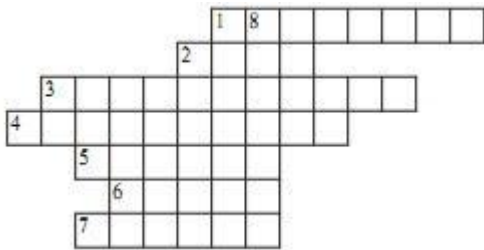
II. Перевірка домашнього завдання

1. Учні під музичне супроводження розповідають найулюбленіший вірш напам'ять з поеми «Чайка на крижині». Визначаються найкращі виконавці поезії.
2. Заслуховування учнівських усних міні-творів на тему «Людські крила».

III. Актуалізація опорних знань

1. Конкурс «Знайка»

Розгадайте кросворд за твором Л. Костенко «Чайка на крижині».

По вертикалі: 1. На думку Л. Костенко «...дівчата й чайки в далекому плаванні — це... (*Екзотика*). 2. Річка, на якій можна було побачити, як ломається лід навесні. (*Одра*) 3. Кораблі до причалів... (*Прихилились*) 4. Перша частина поеми («*Надбережжя*») 5. З чого зроблені крила людські? (*Правди*) 6. Назва портового міста. (*Щецін*) 7. Країна, в якій поетеса гостювала. (*Польща*)

По горизонталі: 1. Місце перебування самотньої чайки. (*Крижина*)

IV. Оголошення теми, мети уроку

Мотивація навчальної діяльності школярів

V. Основний зміст уроку

1. Вступне слово вчителя

Читаючи поезію «Крила» Л. Костенко, кожний із вас, мабуть, звернув увагу на символічне значення людських крил. Чим дорослішою стає людина, тим і крила її стають більшими.

Для чого людині потрібні крила? Хіба вона літає? Так. Людина літає не тільки уві сні. Крила для кожного є тим глибоким духовним наповненням, що проявляється індивідуально.

Чому людина має крила, а не може полетіти? Це залежить у більшій мірі від неї самої, її прагнення, бажання, цілеспрямованості, наполегливості, старанності.

Тому кожен повинен прагнути до самоствердження, подолання життєвих труднощів у сучасному житті, а цьому допоможуть наші крила.

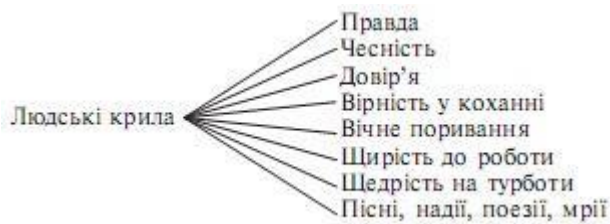
2. Робота над поезією Л. Костенко «Крила»

2.1. Бесіда за питаннями.

- Назвіть істот в природі, які мають крила. (Птахи, мухи, бджоли, коники...). Для чого вони їм потрібні?
- Коли говорять людині, що у неї вирости крила за плечима?
- Чому, на ваш погляд, Л. Костенко зазначає, що людина має крила?
- Чим людські крила відрізняються від пташиних? Як про це говориться в поезії?
- Які риси характеру Л. Костенко цінує в людині?
- А чи має крила сама поетеса? Якщо так, то які? Власну думку обґрунтуйте.
- Як, на вашу думку, мати крила людині — це обов'язок чи довільне бажання?
- Яку людину вважають духовно багатою?

2.2. «Мікрофон». Відповідь на питання: «Як би ви скористалися крилами, якщо мали б їх?»

2.3. Складіть інформаційне ґроно про людські крила.

2.4. Застосовуючи метод кубування, визначте призначення крила як частини організму.

Крило:

- рівновага;
- захист від негоди;
- подати крило — вияв дружніх стосунків;
- засіб для здобування їжі.

VI. Закріплення опрацьованого матеріалу

1. Проведення тестового опитування

VII. Підсумок уроку

VIII. Оголошення результатів навчальної діяльності школярів

IX. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять вірш «Крила». Прочитати повість-притчу Б. Харчука «Планетник»

Тема уроку. Марина Павленко «Русалонька із 7В, або Прокляття роду Кулаківських». Казкове й реалістичне в повісті-казці, час теперішній і минулий у ній

Мета уроку: подати відомості про життя та творчість сучасної української письменниці — Марини Павленко; навчити визначати особливості такого художнього жанру, як повість-казка; розвивати навички висловлювати власні роздуми про суть людського життя, моральний вибір кожної особи; прищеплювати любов до краси.

Обладнання: підручник, портрет М. Павленко.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання «Незакінчене речення»

1. Повість — це... 2. Казка — це... 3. Епосом називають... 4. До основних епічних жанрів належать...
5. Я вже читав/читала такі повісті... 6. Я знаю такі казки...

III. Оголошення теми й мети уроку

IV. Основний зміст уроку

1. Повідомлення учнів про М. Павленко

2. Виразне читання окремих епізодів твору Бесіда за змістом прочитаного

3. Робота з таблицею

Ім'я персонажа

Його характеристика (цитатна)

Софійка

Сашко

Влад

Сніжана

4. Гра «Так чи ні»

1. Сніжана довго не могла знайти чоловіка, бо їй не пасувало прізвище. *(Так)* 2. Сашко подарував Софійці квіти. *(Так)* 3. Софійка загубила коралі в школі. *(Ні)* 4. Софійка підозрювала, що саме Сашко викрав коралі. *(Так)* 5. Без коралів Сніжана відмовлялася виходити заміж. *(Так)* 6. Щоб вибратися з шафи, треба було вимовити слово «коралі» навпаки. *(Так)* 7. Софійка була закохана у Вадима. *(Так)*

5. Робота з таблицею

Реальне в тексті

Фантастичне в тексті

6. Робота з підручником

IV. Підсумок уроку

V. Домашнє завдання

Тема уроку. Борис Харчук. Казкове й реалістичне в повісті-притчі «Планетник»

Мета уроку: на прикладі твору Б. Харчука «Планетник» дослідити, як автор примушує читача замислитися над сенсом людського життя, казковим та реалістичним; розглядати і коментувати сюжет повісті; розвивати пам'ять, увагу, творчу уяву, логічне мислення, вміння обстоювати власну думку, доводити її, формувати кругозір, світогляд школярів; виховувати почуття поваги до творчості Б. Харчука, любові до природи, її краси; прагнення робити людям добро, надавати безкорисливу допомогу.

Тип уроку: засвоєння знань і формування вмінь.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

III. Актуалізація опорних знань

Вікторина «Найуважніший»

IV. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

V. Основний зміст уроку

1. Вступне слово вчителя про суть людського життя

Життя... Таким коротким воно здається для людини. А як хочеться багато зробити!

Чи ніколи ви не задумувалися над смыслом життя? Що хоче отримати кожний від нього? Здоров'я, кохання, матеріального благополуччя, владу над іншими...

Так, для Планетника головним у житті є:

- любов до людини праці;
- збереження природи, її краси;
- робити добро;
- надання безкорисливої допомоги;
- шанобливе ставлення до матері.

Не забувайте, що ми — Люди!!!

2. Обговорювання висловлювань з твору про сенс людського життя, моральний вибір кожної людини

- «Ми всі, мов листя на дереві,— кожен листочок інакший».
- «Краса безборонна і беззахисна у світі...»
- «...Усе живе, усе для чогось призначене. Навіщо ж його мучити й нівечити?»
- «Що не бачиш оком, що не чуєш вухом, що не понюхаєш, що не відчуєш шкірою, те невпізнано відгукується у нас, у всьому сущому».
- «Життя землі залежить від життя сонця...»
- «...Повинен знати стільки, скільки може знати людина».
- Яке лихо трапилося з квіткою хлопця після дощу? («...Висока ніжка нарциса зламалася. Голівку їй відтяло, пелюстки розкидало й прибило болотом, а сам кущик розпався. Його присипало градом. Квітка перестала жити») Як він сприйняв це? («Малий почервонів, зіцінів зуби і міцно стиснув кулаки... Він підняв свої міцно стиснуті кулаки і, грізний, похмурий, пішов проти хмари»)
- Через що захворів хлопець? Яким чином мати вирішила лікувати свою дитину? («...Не обійшлося без знахарки»)
- Чим закінчилося «лікування» хлопчика у знахарки? («Краса безборонна і беззахисна у світі, а тобі її утверджувати. Малий? Хай він і без штанів, але більше знає іншого старого, більше за мене!»)
- В чому відбувалося порозуміння Планетника з природою? («Він ніколи не зривав листя, не ламав гілля, старався не толочити постоломи трави — усе живе, усе для чогось призначене. Навіщо ж його мучити й нівечити?»)

3. Опрацювання подальшого ідейно-художнього змісту повісті за питаннями

- Коли ви вперше знайомитеся з Планетником? Як про це зазначає Б. Харчук у творі? («Планетник був малим хлопчиком. Він, як усі ми, прилетів з вирію казки на свій берег. Тоді й не помишляв, що йому судилося стати бурівником, хмарником. Бо хто знає, що йому написано на роду?»)

- За чим спостерігав малий хлопець під час роботи матері на землі? («Мати, не розгинаючись, розпушувала холодну землю, лазала на колінах, розминаючи кожну грудочку, дихала, хуркала на неї, віддаючи їй своє тепло і свій дух; вправно пробивала пальцями ямки і жваво та побожно тикала й тикала, набираючи з пролому насіння, яке вигрілося у численних вузликах за зиму»)
- Як хлопчик розумівся з домашньою худобою? («Маленьке телятко, дрібні ягнятка жили в хаті. Хлопчик розумів їх мову, сам мукав і бекав: разом чекали тепла»)
- Про що мріяв герой твору? («Найбільшою мрією стало самому щось посіяти і щоб воно зійшло. Хлопчик і робив це, наслідуючи маму»)
- За якими правилами будували селяни хати у часи кріпацтва? («І хати ставили без жодного цвяшка — не те що зараз. Одначе, перш ніж зрубати зруб, а чи виліпити ліплянку, відводилося місце, яке рідко дарував кріпакам пан, а частіше воно переходило в посаг. Зводилась хата, а навколо неї вже й росте, і цвіте»)

VI. Закріплення опрацьованого матеріалу

1. Проведення тестового опитування

1. Цілу зиму хлопчик сидів у курній хаті, наче:
 - а) прихований скарб; б) *насінина, запхнута й зав'язана у торбинку*;
 - в) ув'язнений.
2. Найбільше хлопчик мріяв про те, як:
 - а) потрапити на луну; б) вирушити у подорож на кораблі;
 - в) *самому щось посіяти і щоб воно зійшло*.
3. Що нелегко діставалося у сиві часи? Навіть приказували: «Він у поті чола»:
 - а) мед; б) льон; в) *хліб*.
4. Влітку маленькі вікна хати, де жив хлопчик з мамою, заслоняли:
 - а) гілки яблуні; б) *квіти*; в) фруктові дерева.
5. Який птах відчиняв своїми крилами весну і зачиняв літо?
 - а) соловейко; б) зозуля-співачка; в) *бузько-мудрець*.
6. У народі сніп жита на покуті називали:
 - а) *«дід»*; б) *«судець»*; в) *«первінець»*.
7. Навесні мати дозволила сину пересадити:
 - а) маленьку вишеньку; б) *квітку нарциса*; в) кущ троянд.
8. За старанність сина під час роботи на землі мати називала його:
 - а) розумником; б) планетником; в) *робітником*.
9. Мати попередила сина, що коли «...з кущика виткнулася стрілка майбутньої квітки, то її:
 - а) необхідно поливати тільки теплою водою; б) не дивитися на неї;
 - в) *не потрібно торкатися до неї рукою*.
10. Допмагаючи матері по господарству, хлопчик:
 - а) обкопував дерева; б) сіяв лук і моркву;
 - в) *доглядав за курчатами, каченятами, гусенятами*.
11. Хлопчик, спостерігаючи за небом, дослідив, що воно виповнювало собою:
 - а) *озеро за греблею*; б) смерековий ліс;
 - в) галявину, де росли підсніжники.
12. Від сяючого сонця блищала:
 - а) повноводна річка; б) *земля*; в) калюжа.

VII. Підсумок уроку

VIII. Оголошення результатів навчальної діяльності школярів

IX. Домашнє завдання

Скласти план до характеристики образу Планетника, дібрати цитати.

Тема уроку. Урок мовленнєвого розвитку №3. Складання анкети головного героя. Добро і зло в повісті-притчі Бориса Харчука «Планетник»

Мета уроку: опрацюючи ідейно-художній зміст повісті «Планетник», дослідити, як у творі відтворено добро і зло, а також в сучасному світі і в людині; охарактеризувати образ Планетника, проаналізувати його вчинки; розвивати культуру зв'язного мовлення, логічне мислення, увагу, пам'ять, спостережливість, уміння грамотно висловлювати власні думки, надавати оцінку подіям, явищам, вчинкам героя; виховувати бережливе ставлення до природи, її краси; прищеплювати риси чуйності, доброти, відповідальності за доручену справу.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: портрет Б. Харчука, текст твору, книжкова виставка на тему «Українські письменники на захист природи»; дидактичний матеріал (тестові завдання, картки).

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

1. Вікторина «Пізнай героя, якому належить цитата»

- «...А плата? За гріш не купиш маку, а за гривню правди. Мені б живе слово, бо я говорю зі всім на світі й сама із собою». (Олена Булига)
- «Малий? Хай він і без штанів, але більше знає іншого старого, більше за мене!» (Знахарка)
- «Рік неврожайний, подушне плати, кріпаччину відробляй». (Мати хлопчика)
- «Я... виплекаю квітку — я стану над громом». (Планетник)
- «Як мені зберегти цю красу?... Як? Щоб ця краса не боялася ні грому, ні морозів?» (Планетник)
- «Ми будемо... шукати з тобою корінь... корінь весни і літа, корінь осені й зими... А шукатимемо його до схід сонця і при зорях...» (Дід Капуш)
- «Земля — найпривітніша людська домівка. Кращу чи й знайти?» (Дід Капуш)
- «Так у мене ж нема корови... Товчу й товчу вермішель з плавленим сиром, а вам же треба і молочка, і...» (Олена Булига)
- «Краса безборонна і беззахисна у світі, а тобі її утверджувати... Іди...» (Знахарка)
- «Бери мене, сторожа поснула, перед тобою відчиняються двері холодної, йди і випусти сина». (Нарцис)
- «Я такий мудрагель: робити — це і є жити у згоді зі всім світом». (Планетник)
- «Шукай пізнання у трьох коренях — у землі, з якої піднявся, у небі, до якого прагнеш, і у самому собі, у своїй душі». (Дід Капуш)

III. Оголошення теми мети уроку

Мотивація навчальної діяльності школярів

IV. Основний зміст уроку

1. Вступне слово вчителя

Добро і зло... Скільки казок уже перечитав кожний із вас, на сторінках яких ведеться боротьба між силами красивого і потворного. Наші предки вміли долати труднощі з усмішкою й жартами на вустах. Вони вміли пожартувати і над ворогом, і над собою.

2. Дослідницька робота. Застосовуючи текст (зміст) твору, заповнити таблицю «Добро і зло»

2.1. Добро.

- 1) Олена Булига прийняла агронома на квартиру безкоштовно.
- 2) Квартирант зробив лавку і стіл, які поставив під вишнею: тут він з бабусею вечеряв.
- 3) Любов матері до сина, землі, праці.
- 4) Стосунки хлопчика з нарцисом, свійським птаством.
- 5) Вдячність людей хлопцю за його вміння випасати худобу.
- 6) Вміння хлопця цінувати і оберігати природу.
- 7) Порозуміння героя з дідом Капушем.
- 8) Допомога хлопця матері по господарству.
- 9) Намагання хлопця викликати хмару з дощем, щоб спасти майбутній урожай.
- 10) Прагнення героя жити «...у згоді з людьми, з усім...»
- 11) Допомога хлопця людям у вирішенні їх проблем (лікування худоби, дітям робив свистки, сопілки, виправляв людям вивихи і складав кості).
- 12) Зневажливе ставлення героя до «могорича».
- 13) За допомогою квітки нарциса мати сприяє звільненню сина з неволі.

2.2. Зло.

- 1) Кріпацтво. Люди вимушені були відпрацьовувати, сплачувати податки.
- 2) Град, який завдає шкоди квітці хлопчика, городині, посівам.
- 3) Хвороба героя.
- 4) Сільські хлопці не сприймали Планетника, ображали його.
- 5) Заздрість людей хлопцю. «Не інакше зв'язаний з нечистою силою».
- 6) Шкода і збитки, що наробила злива наступного разу.
- 7) Неврожайний рік: злива, а потім спека.
- 8) Ув'язнення Планетника, рішення його спалити.

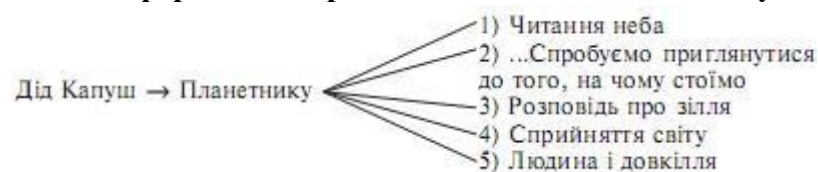
Висновок: «Кожна людина, людський рід — з кореня добра і зла... людина з добра і зла, вона і зла, і добра.»

3. Складіть «доміно», добираючи синоніми до слів «добро», «зло»

Наприклад:

- а) добро — вірність, ввічливість, людяність, мужність, працьовитість, щирість...
- б) зло — жорстокість, егоїзм, боягузтво, грубість, зазнайство, скупість, заздрість...

4. Інформаційне гроно «Навчання Планетника у діда Капуша»

5. Складання анкети головного героя

5.2. Орієнтовний план до характеристики Планетника

- 1) Легенда про незвичайне хлоп'я.
- 2) Портрет, зовнішність героя.
- 3) Риси характеру: а) «...добрий, правдивий, вірний...» (дід Капуш); б) спритний і працьовитий; в) цілеспрямований і наполегливий; г) допитливий і безкорисний; д) чемний і чуйний.
- 4) Інші риси: а) прагнення пізнати світ за допомогою навчання діда Капуша; б) порозуміння з тваринним та рослинним світом; в) обізнаність у лікарській справі; г) зневажливе ставлення до пияцтва;
- д) повага до матері, людей;
- е) знання природних прикмет, народних свят.
- 5) Прагнення героя перемогти зло добром.
- 6) Чи є на нашій землі Планетники?

5.3. Бесіда за питаннями.

- В яких умовах виховувався хлопчик? Як вони вплинули на його світогляд, вчинки, поведінку?
- Про що свідчить те, як герой твору садив, а потім доглядав за нарцисом?
- Чим, на ваш погляд, хлопчик був сильнішим за знахарку?
- Чому герой повісті не завдавав шкоди дітям, які його ображали, принижували?
- Для чого хлопець хотів «стати над громом»?
- Як Планетник сприймав повчання діда Капуша? Про що свідчить його старанність?
- Як хлопець сприймав красу довкілля?
- Чому люди змінили своє доброзичливе ставлення до Планетника? Які відчуття в результаті цього охопили героя?
- За що люди засудили хлопця? Чи можна його вважати злочинцем?
- Поясніть, про що свідчить останнє благословення матері своєму сину.
- Чому агроном завжди згадує легенду про Планетника?

VI. Оголошення результатів навчальної діяльності учнів

VII. Домашнє завдання

Дібрати матеріал про життєвий і творчий шлях Є. Гуцала, прочитати оповідання «Сім'я дикої качки»

Тема уроку. Євген Гуцало. Коротко про письменника. «Сім'я дикої качки». Твір про людину і світ крізь призму морально-етичних причин

Мета уроку: поглиблення знань школярів про життєвий і творчий шлях Є. Гуцала, ознайомитися з його твором «Сім'я дикої качки», з'ясувати ідейно-тематичне спрямування, особливості композиції, сюжет програмового оповідання; розвивати творчу уяву, логічне мислення, увагу, спостережливість, уміння узагальнювати, робити висновки, грамотно висловлювати власні думки; формувати світогляд школярів; виховувати почуття любові до природи, оточуючого світу; критично ставитися до власних вчинків, дій; прищеплювати інтерес до творчості Є. Гуцала.

Тип уроку: засвоєння знань і формування вмінь.

Обладнання: портрет Є. Гуцало, бібліотечка-виставка його творів, пейзажні репродукції, фото диких качок; дидактичний матеріал (тестові завдання).

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда за питаннями

- Які твори художньої літератури Є. Гуцала вам відомі? Чим вони запам'яталися вам?
- Про що писав Є. Гуцало у своїх творах?
- Чи є, на ваш погляд, сім'ї у птахів, тварин? Що вам про це відомо?

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності школярів

IV. Основний зміст уроку

1. Розповідь учителя «Життєвий і творчий шлях Є. Гуцала» (1937–1995)

Прозаїк, поет, кіносценарист. Народився у селі Старому Животові на Вінниччині в учительській сім'ї. Батькам доводилось переїжджати з однієї сільської школи в іншу, й малий Євген вдосталь надивився розмаїтій подільської природи, наслухався щирих і співучих подолань. Батько викладав українську мову і літературу, а мама — хімію і біологію. Мабуть, тому в Гуцала така рівновелика любов до рідного слова й рідної природи, до ледь вловимих відтінків барвистої мови і до шовкових трав.

Читаючи твори Є. Гуцала, ми відчуваємо справжню музику мистецтва слова, притаманну цьому письменникові.

2. Вступне слово вчителя

Яку красу дарує нам природа! Кожний бачить в ній щось особливе, чарівне. З щедрістю людина приймає дари матінки-природи. Квіти, ягоди, гриби, горіхи, свіже повітря, лікарські рослини, спів пташок, в річці — багато риби, раків. Придивись навколо — все для неї.

А чи завжди люди вдячні їй?

Сьогодні я пропоную вам ознайомитися з твором Є. Гуцала «Сім'я дикої качки», в якому він намагається відтворити ставлення дітей до представників пташиного світу — дикої качки.

3. Робота над твором Є. Гуцала «Сім'я дикої качки»

3.1. Виразне читання, переказування цікавих, на думку учнів, епізодів з твору.

3.2. Тема: відтворення взаємостосунків дітей зі світом природи (качиною сім'єю).

3.3. Ідея: засудження жорстокості, байдужості, прагнення піднятися за рахунок хвалькуватості, брехні (Юрко); возвеличення доброти, чуйності, милосердя (Тося).

3.4. Основна думка: а) дитина — майбутня доросла людина, яка повинна осмислено ставитися до своїх вчинків, нести відповідальність за них; б) не завдавай шкоди природі, вона варта поваги, любові; має право на життя.

3.5. Жанр: оповідання про дітей

3.6. Композиція

Експозиція: ранішня подорож Юрка до річки на рибалку, зневажливе ставлення хлопця до Тосі.

Зав'язка: побачивши сім'ю дикої качки, Юрко назбирав малих каченят собі за пазуху, не звертаючи уваги на крики матері-качки.

Розвиток дії: хлопець приніс каченят додому, намагаючись їх приручити; Тося вирішує повернути диких каченят їх матері.

Кульмінація: Тося за допомогою хлопців прагне навчити плавати каченят, не дати їм згинати.

Розв'язка: від'їзд Юрка до міста, його небажання прощатися з Тосею.

3.7. Бесіда за питаннями.

- Як Є. Гуцало майстерно описує красу літнього ранку? Які художні засоби він для цього використав?
- Чому радів Юрко?
- Як Юрко ставився до Тосі? Чим його дратувала дівчина?
- Чим пояснити прив'язаність Тосі до Юрка
- Яку побрехеньку розповів Юрко дівчині?
- Як поводи́ла себе качка-мати, коли хлопець збирав її малят?
- Для чого Юрку потрібні були дикі каченята?
- Якою була реакція Тосі на вчинок Юрка?
- Чи можна Юрка звинуватити у жорстокості, коли він забрав каченят від матері?
- Чому Тося не перешкодила вчинку хлопця? Як би ви повели себе, перебуваючи на місці дівчини?

V. Закріплення вивченого матеріалу

1. Проведення тестового опитування

- Зранку Юркові добре дихалося, коли йшов стежкою:
 - через старий дубовий ліс;*
 - вдзовж зеленого гаю;
 - біля широкої річки.
- Від чого радів Юрко, прокинувшись вранці? Бо:
 - батьки подарували йому новий велосипед;
 - випала можливість самому порибалити, не чекаючи батьків;*
 - розпочалися літні канікули.
- Який художній засіб використав Є. Гуцало у творі, висловлюючись: «Ліс на хвилю заслухався...»
 - Епітет;
 - метафору;*
 - порівняння.
- Коли Юрко закинув вудочку в річку, то відразу на поплавці хлопець побачив:
 - муху;
 - бджолу;
 - метелика.*
- На думку хлопця, риба боїться, коли:
 - багато людей;*
 - хтось пропливає на човні;
 - по річці плавають качки.
- Сидячи з вудочкою на березі річки, Юрко був незадоволений через те, що:
 - біля нього сиділа Тося;*
 - почав моросити дощ;
 - забув приманку для риби.
- Юрко приїхав із міста:
 - в гості до бабусі;*
 - на річку, щоб відпочити біля водоймища;
 - до лісу, щоб назбирати грибів, ягід.
- Хлопець збрехав Тосі, що він з батьком спіймав:
 - крокодила;
 - сома;*
 - великого коропа.
- У пересувному зоопарку, який приїхав до міста, не було:
 - лисиць;
 - крокодилів;
 - носорогів.*
- Риса характеру, яка притаманна Юркові:
 - доброта;
 - улесливість;
 - брехливість.*
- Хто допоміг хлопцю вислідити дику качку з каченятами?
 - Сільські хлопці;
 - бабуся хлопця;
 - Тося.*
- Після того як Юрко позасовував у пазуху каченят, дика качка:
 - почала його переслідувати;
 - била хлопця крилами;
 - злетіла вгору.*

VI. Підсумок уроку

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності школярів на уроці

VIII. Домашнє завдання

Скласти план до характеристики образів Тосі та Юрка, дібрати цитати

Тема уроку. Євген Гуцало. «Сім'я дикої качки». Образи Тосі та Юрка. Людська доброта, жорстокість, милосердя і справжня турбота про природу

Мета уроку: дослідити, як у творі Є. Гуцала «Сім'я дикої качки» на прикладі героїв оповідання зображена людська доброта і жорстокість, милосердя і справжня турбота про природу; охарактеризувати образи Тосі і Юрка; розвивати логічне мислення, увагу, спостережливість, пам'ять, уміння надавати об'єктивну оцінку подіям, вчинкам героїв, робити висновки; формувати кругозір, світогляд школярів; виховувати почуття поваги до творчості Є. Гуцала, любові до природи, її складових; риси доброти, милосердя; зневажливе ставлення до жорстокості, брехні.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: портрет Є. Гуцала, текст твору, ілюстративний матеріал на тему охорони природи, дидактичний матеріал (тестові завдання).

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Бесіда за питаннями

- Який художній твір називають оповіданням? (Оповідання — невеликий прозовий твір, сюжет якого застосований на певному епізоді з життя одного персонажа (іноді кількох))
- На що звертає увагу Є. Гуцало у творі «Сім'я дикої качки»?
- Які риси характеру намагається виховувати Є. Гуцало у читача на прикладі свого програмового твору?
- Для чого на території України та багатьох інших країн світу створені заповідники? Які з них вам відомі?

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності школярів

IV. Основний зміст уроку

1. Вступне слово вчителя

Одвічні поняття добро і зло, милосердя і жорстокість, над якими замислюється кожна людина. Вона, до речі, і є уособленням цих понять. Доброта у кожної людини асоціюється з любов'ю, щирістю, чуйністю, а зло — жорстокістю, жадністю, бездуховністю.

2. Словникова робота

2.1. Складові добра:

- доброзичливість — щире бажання людям добра, приязне ставлення до людей, прихильність до них;
- людяність — співчутливе, зацікавлене ставлення до інших;
- чесність — відверта, щира поведінка з людьми;
- сміливість — здатність переборювати труднощі;
- ввічливість — дотримання добрих манер, вихованість, люб'язність. Уважність у поводженні з іншими людьми.

2.2. Компоненти зла:

- боягузтво — пасування перед труднощами;
- грубість — некультурна, невічлива поведінка;
- егоїзм — себелюбство, нехтування інтересами інших людей заради задоволення власних забаганок;
- злість — недобре, сповнене злоби ставлення до інших;
- зазнайство — вияв зверхності, зневажливе ставлення до інших;
- скупість — надмірна ощадливість, що викликає осуд.

3. Характеристика образів твору

3.1. Образ Юрка.

Орієнтовний план характеристики образу Юрка.

- 1) Юрко — міський хлопець.
- 2) Риси характеру героя: а) брехливий і жорстокий; б) грубий у ставленні до Тосі; в) байдужий до страждань качки-матері та її дітей; г) хвалькуватий та підступний.
- 3) Юрко — уособлення людської жорстокості.

Бесіда за питаннями.

- Які враження виникли у вас від першого знайомства з Юрком?
- Чому спілкування з Тосею дратувало хлопця?

- Про що свідчить бажання хлопця побачити сім'ю дикої качки перед від'їздом до міста?
- Яким, на ваш погляд, буде Юрко, коли стане дорослим? Відповідь вмотивуйте.
- Чи можна вважати Юрка уособленням зла?
- Що б ви запропонували для перевиховання героя?

3.2. Образ Тосі.

Орієнтовний план характеристики образу Тосі.

- 1) Сільська дівчина, яка прагнула пізнати міське життя.
- 2) Риси характеру: а) чемна і порядна; б) чуйна і добра; в) здатна до співпереживання; г) вміє прощати образи Юрка, його зневажливе ставлення до неї; д) любить природу, турбується про неї.
- 3) Тося — уособлення людської доброти, милосердя.

3.2.3. Бесіда за питаннями.

- Чим Юрко приваблював Тосю?
- Чому дівчина повсякчас прощала зневажливе до себе ставлення з боку Юрка?
- Чому, коли Юрко від'їжджав додому, дівчина хотіла підійти до нього, але не наважувалася це зробити?
- Яким духовним скарбом Є. Гуцало наділив свою героїню?

V. Закріплення вивченого матеріалу

1. Проведення тестового опитування

1. Після того як Юрко наловив малих каченят, він вважав себе: а) *проворним*; б) щасливим; в) енергійним.
2. Де тримав хлопець каченят? а) У клітці для кроликів; б) *великому ящику*; в) курнику.
3. Від якої небезпеки захищав каченят Юрко: а) *кішки*; б) щурів; в) ворони.
4. Якої страви не давав хлопець малечам: а) пшона; б) вареної картоплі; в) *каші*.
5. Тося любила слухати Юрка, коли він розповідав їй про: а) *місто*; б) свої пригоди в таборі відпочинку; в) життя диких качок.
6. Щоб не спілкуватися з Тосею, бо дівчина набридла Юрку, він: а) *сів на велосипед і поїхав до хлопців*; б) пішов допомагати бабусі; в) вирушив у мандрівку для пошуку качки-матері.
7. З деревини якого поліncia Тося робила для себе свистка: а) дубового; б) *кленового*; в) вишневого.
8. Дикі каченята простились на воді і нагадували квітки: а) троянди; б) мальви; в) *кульбаби*.
9. Хто допомагав Тосі підтримувати кволих каченят на воді: а) Юрко; б) батьки Юрка; в) *сільські хлопці*.
10. Перед від'їздом додому Юрко бігав до: а) Тосі і просив у неї вибачення; б) *річки, щоб побачити сім'ю дикої качки*; в) сільських хлопців і запрошував їх до себе в гості.
11. Через що затримував Юрко від'їзд на вокзал? Бо він казав батькам, що: а) *ліхтарика забув*; б) хоче проститися з Тосею; в) має велике бажання напам'ять сфотографуватися з малими каченятами.
12. Що відчував Юрко, від'їжджаючи додому? а) *Болісний сором*; б) піднесеність і радість; в) страх.

VI. Підсумок уроку

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності учнів

VIII. Домашнє завдання

Прочитати новелу Л.Пономаренко «Гер переможений»

Тема уроку. Любов Пономаренко. «Гер переможений». Наскрізний гуманістичний пафос новели. Художні засоби його втілення

Мета уроку: стисло ознайомити школярів з життям і творчістю Л. Пономаренко, проаналізувати її новелу «Гер переможений», визначаючи наскрізний гуманістичний пафос твору; розвивати вміння грамотно висловлювати власні думки; коментувати епізоди твору, надавати оцінку вчинкам героїв; збагачувати словник учнів; формувати їх світогляд, кругозір; виховувати почуття поваги до творчості Л. Пономаренко; риси чуйності, доброти, милосердя, гуманності; прищеплювати інтерес до наслідків власної праці.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет Л. Пономаренко, бібліотечка її творів, історичні ілюстрації про наслідки воєнного лихоліття, дидактичний матеріал (тестові завдання, картки).

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань. Бесіда за питаннями

Яких страждань зазнав наш народ та багато інших народів під час Другої світової війни?

Чому народ-борець переміг фашизм?

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності школярів

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Життєвий і творчий шлях Л. Пономаренко. Матеріал для вчителя

Народилася 25 травня 1955 року в селі Іванівці Срібнянського району на Чернігівщині. Закінчила Ніжинський державний педагогічний інститут ім. М. В. Гоголя (1978). Працювала вчителем російської мови та літератури на Срібнянщині, завідуючою відділом в Срібнянській райгазеті. З 1987 року мешкає на Полтавщині. Працювала в школах та редакціях райгазет Оржицького і Гребінківського районів. З 1999 року — власний кореспондент всеукраїнської громадсько-політичної газети «Зоря Полтавщини». Мешкає і працює в м. Гребінка.

Твори друкувалися в багатьох газетах і часописах, видавалися в колективних збірках та антологіях, зокрема в антології української «жіночої» прози та естетики другої половини XX — початку XXI століття (авторський проект Василя Габора) «Незнайома антологія (Львів, 2005), за кордоном — в Німеччині та Японії, в альманасі «Біла альтанка» (Полтава, 1996).

Автор книг новел, оповідань та повістей «Тільки світу» (Київ, 1984), «Дерево облич» (Київ, 1999), «Ніч у кав'ярні самотніх душ» (Миколаїв, 2004), «Портрет жінки у профіль з рушницею» (Київ, 2005).

Лауреат літературних премій: міжнародної імені Олеся Гончара (2000), всеукраїнської «Благовіст» (1998) та обласної імені Панаса Мирного (2005). Член Національної спілки письменників України з 1987 року.

2. Теорія літератури

Новела (від італ. *novella* — новина) — близька до оповідання жанрова форма, яка відзначається чіткістю зображуваних подій, несподіваністю їх розвитку та розв'язки. Тип малої форми оповіді, який виник в епоху Відродження; характеризується динамічною інтригою та увагою до особистості героя, його індивідуальної свідомості та вчинків. Новела — один із жанрів епічного роду літератури.

3. Робота над твором Л. Пономаренко «Гер переможений»

3.1. Переказування окремих епізодів з коментарем

3.2. **Тема:** зображення гуманного ставлення до полонених німців, які відбудовували зруйноване місто

3.3. **Ідея:** засудження війни, жорстокості; ушляхення гуманізму, чуйності, доброти.

3.4. **Основна думка:** ненависть, зневажливе ставлення до полонених німців змінюється на доброту, чуйність, співпереживання, бо простий німець — заручник фашизму.

3.5. **Жанр:** новела.

3.6. Композиція.

Експозиція: полонені німці зводили будинки.

Зав'язка: ставлення Фрідріха до українських дітей, жінок-вдів.

Кульмінація: хвороба, а потім самогубство Фрідріха.

Розв'язка: знайдена в стіні квартири фотокартка з двома дівчатками — згадка про полоненого німця.

3.8. Бесіда за питаннями

Для чого, на ваш погляд, Фрідріх розкопав і посадив клумбу? Чому він це робив з любов'ю?

Опишіть зовнішність Фрідріха («...Був худий, гнилозубий і брудний...») Про що вона свідчить?

Чим дивувався полонений німець жінок? («...Робив тільки прикраси зі шматочків цегли — сонце і квіти, він чіпляв їх понад вікнами другого поверху...»)

Чим пояснити те, що у грудні місяці у вікна нового будинку можна було побачити нагіток? Що символізує ця квітка?

Які символічні образи мають місце у новелі? (Квітка нагідка; хрест, зроблений з паличок і зв'язаний травою; смерть Фрідріха)

Охарактеризуйте Фрідріха. (Добрий, щирий, чуйний, поважно ставиться до дітей, жінок; працьовитий, майстер виробів з цегли, будівельної справи; цінує красу)

V. Закріплення вивченого матеріалу

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності школярів

VIII. Домашнє завдання

Підготуватися до тематичної контрольної роботи №4

Урок № 46

Тема уроку. Василь Симоненко – «лицар на білому коні» в українській літературі. «Лебеді материнства»

Мета уроку: поглибити знання школярів про життєвий і творчий шлях В. Симоненка; проаналізувати його поетичний твір «Лебеді материнства», звертаючи увагу на його ідейно-художній та символічний зміст, жанр, образи; розкрити поняття «ліричний герой»; розвивати вміння учнів зв'язано й грамотно викладати свої думки, почуття, спостереження; робити висновки; збагачувати словник школярів; формувати кругозір, світогляд; виховувати почуття поваги до творчості В. Симоненка, любові до батьківщини, повагу й синівську вдячність матері.

Тип уроку: засвоєння знань і формування вмінь

Обладнання: портрет В. Симоненка, презентація «Василь Симоненко», аудіозапис пісні «Виростеш ти, сину»

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань школярів

1. Метод «Мікрофон»

«Які побажання ви б висловили на адресу В. Симоненка, зустрівшись з ним?»

«Про що я б запитав у поета, зустрівшись з ним на одному з літературних вечорів?»

III. Оголошення теми, мети уроку

IV. Основний зміст уроку

1. *Вступне слово вчителя*

Звучить магнітофонний запис пісні «Виростай ти, сину» (слова В. Симоненка, музика А. Пашкевича).

Василь Симоненко — це народна совість в українському красному письменстві.

2. *Життєвий і творчий шлях В. Симоненка*

Василь Андрійович Симоненко (08.01.1935 — 13.12.1963)

Псевдоніми — В. Щербань, С. Василенко, Симон.

Презентація «Василь Симоненко»

3. *Теорія літератури*

Ліричний герой — умовна дійова особа, внутрішній світ якої (думки, почуття, переживання) відображаються у ліриці. У переважній більшості ліричні вірші від першої особи, а тому часто ототожнюють автора і ліричного героя (ліричне «я»). Проте ці поняття не тотожні, бо, розповідаючи про себе, автор водночас розповідає про свій час, настрої і переживання свого покоління, тобто додає вимисел, найтипівіше, найістотніше з навколишнього середовища.

4. *Ідейно-художній аналіз поезії В. Симоненка «Лебеді материнства»*

4.1. *Виразне читання поезії В. Симоненка «Лебеді материнства»*

4.2. **Тема:** відтворення материнського співу над колискою дитини, в якому висловлюється тривога жінки за долю сина, чистоту його душі.

Ідея: уславлення материнської любові, яка буде супроводжувати її дитину протягом життя; мати, як і Батьківщина, єдина, неповторна для кожної людини.

4.3. Символічні образи поезії.

1) Мати — центральний в духовному Космосі українців починаючи з трипільської доби. В народному уявленні мати завжди ототожнювалася з Батьківщиною. Тому зрада їй вважалась непростимим гріхом, а втрата — катастрофою. Вибір іншої Батьківщини постійно осуджувався, оскільки призводив до самознищення нації.

2) Лебеді — завжди асоціювалися з вірністю, тому не випадково В. Симоненко звертається до них, пов'язуючи їх з материнством.

3) Тополя (у народних легендах) — це перевтілена дівчина (про це йдеться і в поемі Т. Шевченка «Тополя»)

Верба — це дерево життя.

4.4. Художні особливості вірша

Повтор: Можна все на світі вибирати, сину, Вибрати не можна тільки Батьківщину.

Епітети: «білява хата», «лебеді рожеві», «тихі зорі», «золоте сузір'я», «хмільні смеркання», «сиві очі».

Метафори: «мріють криками... лебеді», «темряву тривожили... півні», «танцювали лебеді», «заглядає в шибку казка», «лебеді... лоскотали марево», «...будуть мандрувати очі материнська і білява хата», «прийдуть верби і тополі», «стануть... листям затріпочуть... душу залоскочуть».

Порівняння: «лебеді, як мрії».

4.5. Опрацювання змісту поезії за питаннями

Як ви ставитеся до своєї мами? За що ви її любите і поважаєте? Чим ви їй зобов'язані?

Чому сон дитини був казковим?

Для чого малятам співають колискові?

Про що співає мати дитині? Що мала на увазі жінка під «приспаними тривогами»?

Яке значення для кожного із вас має батьківська хата?

Що називається Батьківщиною? За яких умов людина вимушена залишити її?

5. Виразне читання поезії

VI. Підсумок уроку

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності

VIII. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять вірш В. Симоненка «Лебеді материнства»

Урок № 47

Тема уроку. Василь Симоненко. «Ти знаєш, що ти — людина?». Загальнолюдські цінності та ідеї

Мета уроку: продовжувати опрацьовувати поетичну спадщину В. Симоненка, зокрема визначити громадський мотив програмової поезії; розкрити її ідейну спрямованість; розвивати пам'ять, увагу, логічне мислення, вміння висловлювати власні роздуми про сенс людського буття, патріотизм, почуття власної гідності і самодостатності; формувати кругозір, світогляд; виховувати патріотизм, гуманне ставлення до оточуючих, любов до рідної землі, почуття гордості за свою державу, відповідальність за майбутнє Батьківщини.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

III. Актуалізація опорних знань

Літературний диктант «Життя і творчість В. Симоненка»

Хто назвав В. Симоненка «витязем молоді української поезії»? (О. Гончар)

Про кого поет говорив, що «любив... читати історію та географію, а ще Шевченка та Горького»? Він був для Василя Андрійовича за батька. (Дід Федір Трохимович)

Який фах отримав В. Симоненко після закінчення Київського університету? (Журналіста)

Газета, в якій працює Василь Андрійович після закінчення університету. («Черкаська правда»)

Назва і рік видання першої книжки поезії В. Симоненка. («Тиша і грім», 1962 р.)

Жанр поезії «Лебеді материнства». (Колискова)

Символічні образи вірша «Лебеді материнства». (Лебеді, тополі, верба)

Чого навчає мати сина, ліричного героя твору «Лебеді материнства»?

(Можна все на світі вибирати, сину,

Вибрати не можна тільки Батьківщину)

Композитор, який поклав поезію «Лебеді материнства» на музику. (А. Пашкевич)

Назва збірки, за яку Василю Андрійовичу присуджено Державну премію України ім. Т. Г. Шевченка. («Лебеді материнства»)

Скільки років прожив поет? (28 років)

Місцевість, де похований поет. (Черкащина)

IV. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Прослуховування поезії «Ти знаєш, що ти — людина?»

2. Ідейно-художній аналіз поезії В. Симоненка «Ти знаєш, що ти — людина?»

2.1. **Тема:** роздуми письменника про швидкоплинність життя, протягом якого кожний повинен встигнути покохати, зробити добрі справи.

Ідея: заклик раціонально використовувати час, відведений на життя, поспішати жити.

Основна думка: людина — велике створення на землі, вмій з гордістю носити це ім'я, кожна людина неповторна.

2.2. Проблематика твору

людина і суспільство (призначення людини на землі);

індивідуальність кожної людини;

швидкоплинність часу і життя.

2.3. Художні особливості поезії

Повтори:

Усмішка твоя — єдина,

Мука твоя — єдина,

Очі твої — одні.

Риторичні запитання:

«Ти знаєш, що ти — людина?»

«Ти знаєш про це чи ні?»

Риторичний оклик: «Гляди ж не проспи!»

Епітети: «люди добрі, ласкаві, злі», «усмішка, мука єдина».

3.10. Обговорення змісту вірша. Бесіда за питаннями

До кого і з якою метою поет звертається у творі?

Як В. Симоненко зображує людину?

Чим стурбований поет?

Чи стосується зміст поезії її автора?

За що поважають людину в суспільстві?

Які рядки повторюються у творі? Про що вони свідчать?

3. Виразне читання поезії

VII. Підсумок уроку

VIII. Оголошення результатів навчальної діяльності школярів

IX. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять поезію В. Симоненка «Ти знаєш, що ти — людина?»

Урок № 48

Тема уроку. В.Симоненко. «Гей, нові Колумби й Магелани». Заклик поета відкривати «духовні острови» в інтелектуальному морі свого народу

Мета уроку: проаналізувати поезію В. Симоненка, звертаючи увагу на її ідейно-художній зміст, тематичну спрямованість, жанр та особливості композиції; розвивати уяву та логічне мислення, пам'ять, увагу, культуру зв'язного мовлення, вміння грамотно висловлювати свої думки, спостереження, формувати кругозір, світогляд школярів; виховувати почуття пошани до творчості В. Симоненка, активну життєву позицію та прагнення до максимальної самореалізації.

Тип уроку: засвоєння знань і формування умінь.

Обладнання: портрет В. Симоненка

Хід уроку

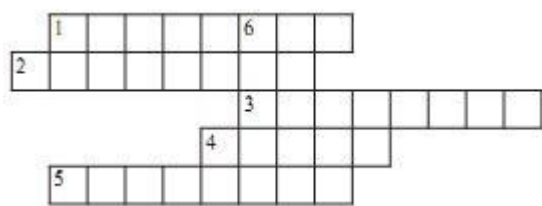
I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

Опитування учнів щодо знання поезії «Ти знаєш, що ти — людина?» напам'ять.

III. Актуалізація опорних знань

1. Розгадування кросворду «Життя і творчість В. Симоненка»

По горизонталі: 1. З чим асоціюється образ лебедів з твору В. Симоненка «Лебеді материнства»? (*Вірність*) 2. Композитор, який поклав твір В. Симоненка «Лебеді материнства на музику». (*А. Пашикевич*) 3. Що наче випромінював дід Федір Трохимович для свого онука Василя? (*Мудрість*) 4. Основним призначенням людини на землі, на думку В. Симоненка, яку він висловлював у поезії «Ти знаєш, що ти людина?» — це творити... (*Добро*) 5. За збірку «Лебеді материнства» В. Симоненко присуджено Державну премію України ім. ... (*Шевченка*)

По вертикалі: 6. Псевдонім письменника. (*Симон*)

2. *Бесіда за питаннями*

В чому виявляється одночасна любов В. Симоненка до своєї матері і матері-Батьківщини?

Через що В. Симоненко вважає поезію — прекрасною мудрістю?

Для чого Василь Андрійович у свої твори вводить образи-символи? Відповідь обґрунтуйте, наводячи приклади.

Якою хоче бачити В. Симоненко людину? Що радить поет кожному із вас у творі «Ти знаєш, що ти — людина?»?

Над чим змушує задуматися поезія Василя Андрійовича «Ти знаєш, що ти — людина?»?

IV. Оголошення теми, мети уроку

V. Основний зміст уроку

1. *Додатковий матеріал про Х. Колумба, Ф. Магеллана*

1.1. Христофор Колумб (29.10.1451 (7) — 20.05.1506). **Колумб** — лат. *Columbus*; італ. *Colombo*; іспан. *Colon*. Видатний мореплавець епохи великих географічних відкриттів. Шукаючи шлях до Індії, Колумб здійснив кілька плавань через Атлантичний океан. Про дитячі та юнацькі роки Колумба не збереглося відповідних даних.

1.2. Ферман Магеллан (близько 1480 — 27.04.1521) — мореплавець, організатор і учасник першої навколосвітньої подорожі. У 1505–1511 рр. брав участь у португальських завоюваннях в Індії на півострові Малакка, островах Суматра, Ява, Молункських, у Мозамбіку.

2. Ідейно-художній зміст вірша В. Симоненка «Гей, нові Колумби й Магеллани»

2.1. Виразне читання поезії

2.2. **Тема:** звернення письменника до молоді, щоб вони вирушали у мандри і відкривали нове, ніким ще невідоме, цікаве, захоплююче. **Ідея:** смисл життя людини — пошуки, мандри, прагнення самоствердитися; заперечення байдужості, пасивності. **Основна думка:** створення руху вперед, романтичного пориву, пошуку відкриттів і самовідкриттів.

2.3. Композиція

Поезія складається з шести куплетів по чотири рядки.

2.4. Художні засоби

Звертання: «Гей, нові Колумби й Магеллани», «Кораблі!...», «Україно!...», «Друзі!...».

Риторичні оклики: «Напнемо вітрила наших мрій!»

Риторичні запитання: «Хто сказав, що все уже відкрито? Нащо ж ми народжені тоді?»

Метафори: «кличуть ... у мандри океани», «бухту ... облизує прибій», «сподівання помістити», «нидіє... душа», «б'ються груди», «вітер... не остудить».

Епітети: «молоді сподівання», «рідний народ», «духовні острови», «вітри тужаві».

Тавтологія: «відкрито вже відкрито».

2.5. Обговорення змісту вірша. Бесіда за питаннями

Що вам відомо про Колумба і Магеллана? Чому автор згадує їх у творі? Які сучасні дослідження вам відомі?

Чому для В. Симоненка дуже важливо, щоб мрії стали реальністю? Чи любляєте ви мріяти, фантазувати? Про що саме?

Що мав на увазі Василь Андрійович, порівнюючи душу з іржавим якорем?

Як, на ваш погляд, ставиться поет до помилок, яких припускається людина?

Через що В. Симоненко негативно ставиться до байдужості як риси характеру? Висловіть власні міркування з цього приводу.

Чи готові ви вирушити у подорож? Що для цього необхідно?

Чому вчить вас ця поезія?

VII. Підсумок уроку

VIII. Домашнє завдання

Виразно читати поезії В. Симоненка «Перехожий», «Гей, нові Колумби й Магеллани».

Урок № 49

Тема уроку. В. Симоненко «Перехожий». Проблема індивідуальності й натовпу

Мета уроку: розкрити алегоричний зміст вірша В. Симоненка «Перехожий», з'ясувати художні особливості поезії, її ідейно-тематичне спрямування; розвивати вміння грамотно висловлювати власні роздуми про сенс людського буття, робити висновки, узагальнення, брати участь у дискусії; формувати кругозір, світогляд школярів; виховувати почуття поваги, любові до людини, суспільства; прищеплювати інтерес до результатів власної праці.

Тип уроку: засвоєння нових знань

Обладнання: портрет В. Симоненка

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

III. Оголошення теми, мети уроку

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Пояснення слова «перехожий» (Тлумачний словник)

Перехожий, -а, -е. 1. Який іде, переходить з одного місця в інше, перебуває де-небудь під час переходу чи подорожування. // Який, переходячи з місця на місце, просить милостиню, або йде на богомілья. 2. У значенні ім. перехожий, -жого, ч.; перехожі, -жої; ж. Людина, що, переходячи повз когось, через щось, іде куди-небудь у якому-небудь напрямку.

2. Ідейно-художній аналіз поезії В. Симоненка «Перехожий»

2.1. Виразне читання вірша

2.2. Історія написання твору

Поезія присвячена Л. Костенко. Вперше вірш був надрукований із присвятою в газеті «Літературна Україна» від 26 лютого 1963 року.

2.3. **Тема:** зображення різного ставлення людей до перехожого (індивідуальність), який, ідучи, раптово спіткнувся.

Ідея: уславлення співчуття, розуміння горя іншого; засудження жорстокості, ненависті, заздрості, зла.

2.5. **Проблематика:** сенс людського буття; патріотизм; власна гідність і самодостатність.

2.7. Художні засоби в поезії

Риторичні оклики: «Як він ішов!» «З шаленою радістю на виду!»

Риторичні запитання: «Що там?»

Метафори: «струменіла дорога», «далеч... текла», «співали ноги», «тиша музику берегла»; «планети грядуть на орбіті».

Епітети: «жадібні очі», «шалена радість, щастя», «сміхом гарячим», «полускана земля», «співчувати убого», «чужа біда».

Повтори: «Як він ішов!», «З шаленою...», «І ніхто...»

2.8. Обговорення змісту поезії. Бесіда за питаннями

Що вам відомо про Л. Костенко? Назвіть її твори. Чим вони запам'яталися, чим вразили вас?

Яку людину, на ваш погляд, шанують у суспільстві?

Дайте визначення гімну. Хто був автором гімну України? Як було створено хвалебну пісню?

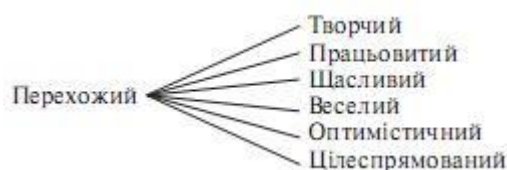
Опишіть ходу ліричного героя. Що письменник намагався в ній підкреслити?

Чому оточуючі не помічали перехожого аж доти, поки він не спіткнувся?

Як ви можете стисло охарактеризувати героя поезії? Чим він відрізнявся від інших людей?

Чи приємно контактувати з такою людиною, як перехожий? Відповідь обґрунтуйте.

2.9. Складіть інформаційне гроно, характеризуючи ліричного героя твору В. Симоненка «Перехожий».

VI. Підсумок уроку

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності

VIII. Домашнє завдання

Підготувати міні-повідомлення про життєвий і творчий шлях А. Малишка

Урок № 50

Тема уроку. Андрій Малишко – відомий український поет. «В завійну ніч з незвіданих доріг...». Художні засоби

Мета уроку: ознайомити школярів з відомим українським поетом А. Малишком (його життєвим і творчим шляхом); охарактеризувати його пісенну творчість; проаналізувати твір поета «Пісня про рушник; розвивати вміння виразно і вдумливо читати поезії, визначати і коментувати основні її мотиви, аргументовано висловлювати власні роздуми; виховувати почуття любові, пошани до творчості А. Малишка, шанобливе ставлення до рідної матінки.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет А. Малишка

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань. Бесіда за питаннями

Що називається піснею? (Пісня — словесно-музичний твір або ліро-епічного характеру, мелодійний за своїм інтонаційним малюнком і призначений для співу)

Які пісні бувають? (Календарно-обрядові, родинно-побутові, соціально-побутові)

Назвіть відомі вам літературні пісні та їх авторів.

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності школярів

IV. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

1. *Життєвий і творчий шлях А. Малишка*

У південно-західній частині селища Обухів, що на Київщині, у невеличкій садибі з діда-прадіда мешкають Малишки. Вони ніколи не були кріпаками, а належали до козацького стану. В околиці їх знають як вправних чоботарів. Чоботарським ремеслом прославився дід Микита і три його сини — Микита, Самійло та Гнат. Вони шили чоботи собі, на замовлення і на продаж.

Сім'я Самійла Малишка, в якій народився майбутній поет, була великою: батько з матір'ю, бабуся і одинадцятьох дітей. Клаптик землі, який дістався у спадок Самійлові Микитовичу, та незначні доходи сільського шевця не завжди могли прогодувати сім'ю. Тому інколи доводилось йому йти на заробітки в каховські степи, у далеку Таврію. А був Самійло Малишко кремезний, суворий, мовчазний, з пишними козацькими вусами, чим нагадував Андрієві козака Мамаю.

Кажуть літературознавці, що його поезія пісенна. А чи не в дитинстві її витоки? Від старенького брата Василя ще зовсім малим Андрій навчився грати на гармонії. Василь брав його з собою навіть на весільні гуляння. А коли підріс, то підміняв у весільних музик бубняря, іноді довіряли йому на якусь годину замінити й основного гармоніста. Отут-то і вбирала Малишкова пам'ять народний пісенний розмай. А коли Андрій з Василем починали співати, то не можна було не заслухатись...

Андрій Малишко видав понад сорок книг, створив понад сто пісень, до яких іноді й сам писав музику. Любив поливати сад, від порога й до воріт насіяв чорнобривців, любив життя... Він і зараз живе в своїх задушевних поезіях і піснях, які стали справжніми мистецькими шедеврами.

2. *Аналіз поезії «В завійну ніч з незвіданих доріг...»*

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності школярів

VIII. Домашнє завдання

Виразно читати вірш «Пісня про рушник»

Урок № 51

Тема уроку. Андрій Малишко. «Пісня про рушник» - вірш-пісня, що стала народною

Мета уроку: проаналізувати твір «Пісня про рушник»; розвивати вміння виразно і вдумливо читати поезії, визначати і коментувати основні її мотиви, аргументовано висловлювати власні роздуми; виховувати почуття любові, пошани до творчості А. Малишка, шанобливе ставлення до рідної матінки.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет А. Малишка, бібліотечка його творів, грамзапис пісень на слова поета

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань. Бесіда за питаннями

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності школярів

IV. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Опрацювання твору А. Малишка «Пісня про рушник»

2.1. Історія написання «Пісні про рушник»

Написана пісня у 1959 року до кінофільму «Літа молоді». Композитор П. Майборода написав музику до вірша поета.

Створена ця пісня на міцній народній основі. З народної творчості взято й сам рушник вишиваний.

2.2. **Тема:** оспівування любові до матері, її щирих почуттів до своєї дитини.

2.3. **Ідея:** ушлявлення шанобливого ставлення до матері-святині.

2.4. Основна думка: материнський рушник для її дитини — щастя, доля, любов.

2.5. **Жанр:** пісня.

2.6. Композиція

Твір складається з шести куплетів, з яких три — по 4 рядки, а решта — по 2. Всі вони перемежуються. Як у пісенному жанрі, спочатку співається куплет пісні (4 рядки), а потім приспів (2 рядки), і так тричі.

2.7. Художні засоби пісні

Звертання: «Рідна мати моя».

Епітети: «далека дорога», «засмучені очі», «незрадлива, вірна усмішка», «тихий шелест трав».

Повтори:

«І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,

І рушник вишиваний на щастя дала».

«І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка,

І засмучені очі хороші блакитні твої».

«І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю:

І дитинство, й розлука, і вірна любов».

Метафори: «цвіте... доріжка», «шелест трав», «щебетання дібров», «оживе.... і дитинство, й розлука, і вірна любов».

Порівняння: «...той рушник простелю, наче долю...».

2.8. Опрацювання ідейного змісту пісні. Бесіда за питаннями

Яке символічне значення приділялося рушникові в житті людей?

Для чого мати, коли син вирушав у дорогу, давала йому рушник?

Чому рушники прикрашали різноманітними вишивками? Що вони символізували?

Опишіть почуття ліричного героя твору. Про що вони свідчать?

Що хотів бачити герой на материнському рушникові? Як про це зазначено у творі?

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності школярів

VIII. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять твір А. Малишка «Пісня про рушник»

Урок № 52

Тема уроку. Андрій Малишко. «Стежина» («Чому, сказати, й сам не знаю...»), «Вогник». Патріотичні почуття. Найвищі духовні цінності. Ліризм поезій А.Малишка

Мета уроку: поглибити знання школярів про поетичну та пісенну творчість А. Малишка, зокрема проаналізувати його твори «Стежина», «Вогник», визначити їх ідейно-художнє спрямування і значимість; розвивати пам'ять, логічне мислення, увагу, культуру зв'язного мовлення, вміння грамотно викладати власні думки, робити висновки, естетичні смаки; виховувати повагу до батьків, рідної домівки; прищеплювати інтерес до наслідків власної праці.

Тип уроку: засвоєння нових знань і формування вмінь.

Обладнання: портрет А. Малишка, бібліотечка його творів, грамзапис пісень поета; дидактичний матеріал (тестові завдання, картки).

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

Опитування «Пісні про рушник» напам'ять

III. Актуалізація опорних знань

IV. Оголошення теми, мети уроку

V. Основний зміст уроку

1. Вступне слово вчителя про А. Малишка-пісняка, музиканта

Особливістю поезії А. Малишка є її музикальність. Ідучи від джерел народної пісні, він відтворює свої думки, почуття, переживання у прозових творах, здебільшого у формі струнких римованих чотиривіршів (катренів), як це характерно для української пісні.

2. Опрацювання твору А. Малишка «Чому, сказати, й сам не знаю...»

2.1. Прослуховування пісні

2.2. Історія написання твору

Догорало чисте багаття його життя. Фізичні сили покидали Малишка, а розум, поетична пристрасть палахкотіли вогнем слова. «Стежина» створена 8 лютого 1970 року — за вісім днів до кончини поета. Це останній відомий твір Андрія Малишка, його лебедина пісня.

2.4. **Тема:** згадування поета про стежину в рідному краю, до рідної домівки.

2.5. **Ідея:** уславлення любові, чуйності, ширості до місця, де народився, зробив перші кроки і вирушив по стежині життя.

2.6. **Основна думка:** кожна людина завжди пам'ятатиме батьківську хату і ніколи не забуде стежину до неї.

2.7. **Жанр:** пісня.

2.8. Композиція

Твір складається з чотирьох куплетів по чотири рядки.

2.10. Образ стежини

У вірші змальовано персоніфікований образ стежини.

Стежина життя ...Якою вона буде і де проляже? Чи десь на чужині, чи в ріднім краю?.. Одним одна... Єдина...

У кожного своя стежка, кожний вибирає сам, якою вона буде і де проляже.

2.11. Художні засоби пісні

Метафори: «живе у серці», «обрій землю обніма», «стежина... пішла, не повертає, ...стеле».

Повтори: «мита-перемита», «ревний... ревний», «дощами... дощами».

Епітети: «ревний біль і ревний жаль».

3. Аналізування твору А. Малишка «Вогник»

3.2. **Тема:** зображення вогника у батьківському домі — символу добра, злагоди, родини.

3.3. **Ідея:** возвеличення шанобливого ставлення до батьків за їх турботу, любов, увагу.

3.4. **Основна думка:** вогник батьківської любові, ширості назавжди буде палати в душі кожної людини.

3.5. Художні засоби твору

Метафори: «світиться дім», «тополина шумить», «юність ходила... жевріла».

Порівняння:

«Шумить під вікном молода тополина, неначе у серці моїм»;

«Шумить під вікном молода тополина, мов звісточку дальню несе».

Епітет: «молода тополина».

Повтор: «Шумить під вікном тополина висока».

VI. Закріплення вивченого матеріалу

Проведення тестового опитування

VII. Підсумок уроку

VIII. Оголошення результатів навчальної діяльності школярів

IX. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять одну поезію А. Малишка (на вибір)

Урок № 54

Тема уроку. Анатолій Дімаров. «Блакитна дитина». Доброта і любов, розуміння, взаємопідтримка в українській родині. Стосунки у шкільній родині

Мета уроку: проаналізувати ідейний зміст розділів повісті А. Дімарова «Блакитна дитина», розвивати вміння виразно й усвідомлено читати художні твори, вміти виділяти головну думку і коментувати її, пояснювати і обґрунтовувати поведінку і вчинки героїв; виховувати почуття любові до батьків, родинних звичаїв.

Тип уроку: засвоєння нових знань і формування вмінь.

Обладнання: портрет Дімарова, дидактичний матеріал (тестові завдання)

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

1. Літературний диктант «Життя і творчість А. Дімарова»

1. Місто, де народився А. Дімаров. (*Миргород*)
2. За гороскопом письменник... (*Телець*)
3. Чим займався Анатолій Андрійович після закінчення школи? (*Був мобілізований до армії*)
4. Фронт, на якому воював письменник. (*Південно-Західний*)
5. Назва першої збірки оповідань А. Дімаова. (*«Гості з Волині»*)
6. Навчальний заклад, де Анатолій Андрійович навчався протягом з 1950–1951 рр. (*Літературний інститут ім. М. Горького в Москві*)
7. Термін навчання письменника у Львівському педагогічному інституті. (*1951–1953*)
8. Отримавши вищу освіту, А. Дімаров працював... (*Редактором у видавництвах*)
9. Творчий доробок Анатолія Андрійовича складає... (*Кілька десятків томів*)
10. Найулюбленіший жанр для письменника. (*Історії*)
11. Твір, який написаний А. Дімаровим у 1983 р. (*«Містечкові історії»*)
12. Рік початку друкування творів письменника (*1944 р.*)

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності школярів

IV. Основний зміст уроку

1. Бесіда про українську родину

2. Евристична бесіда за питаннями

- Що таке дружба? Чим вона перевіряється?
- З якою метою А. Дімаров обрав оповідь у творі прозору та іронічну?
- Який сміх використовує письменник у повісті? Наведіть приклади з тексту твору, застосовуючи цитати.
- В чому полягають морально-етичні проблеми твору? Чому він нас повчає і виховує?
- Чим близькі вам ситуації, в які потрапляє герой твору?
- Як ви ставитеся до його вчинків та поведінки? Чи завжди їх можна виправдати?

3. Питання для обговорення

- Що ви розумієте під родиною?
- Від чого залежить її міцність?
- Якою була родина у головного героя твору? Як Толя ставився до мами, Сергійка?
- Чи піклувався герой твору про членів своєї сім'ї?
- Як, на ваш погляд, чи панувала в родині Толі доброта, любов, розуміння, взаємопідтримка?

Відповідь вмотивуйте.

- Про що свідчить гостинність в українських родинах?
- На що заслуговують батьки від своїх дітей?
- Які б поради ви надали своїм товаришам по класу стосовно ставлення до членів своїх родин?

2. Опрацювання розділів твору А. Дімарова «Блакитна дитина»

VI. Підсумок уроку

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності школярів

VIII. Домашнє завдання

Скласти план до характеристики образу Толі, дібрати цитати

Урок № 55

Тема уроку. Анатолій Дімаров. «Блакитна дитина». Внутрішня гідність і повага до людей – риси характеру юного героя, стимули його поведінки

Мета уроку: охарактеризувати юного героя повісті А. Дімарова «Блакитна дитина»; з'ясувати його стосунки з людьми; вмотивувати стимули його поведінки; розвивати вміння аргументовано висловлювати власні роздуми, почуття; спостереження; виважено доводити своє бачення, формувати кругозір, світогляд школярів; виховувати почуття доброти, щирості, чуйності, вимогливості до своїх вчинків, дій; прищеплювати пунктуальність, інтерес до наслідків власної праці.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: текст твору

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Вікторина «Відгадай літературного героя твору А. Дімарова «Блакитна дитина»

- «...Замислена й трохи печальна. Сумота огортає її збляклі вуста, гусне в дрібних зморшках довкола очей». (Мати)
- «...Лобик ще великий, вуха стирчать, і волосся прилизане, мов у дівчини». (Толя)
- «...Судилася казкова доля: ходити у формі, курити «Казбек» і водити поїзди». (Ванька)
- «Ставив оцінки залежно від того, що ти одержав з іншого, попереднього предмета. Якщо «задовільно», то хоч проси, хоч моли, вищої оцінки не доб'єшся нізащо». (Вчитель фізики Юрій Сергійович)
- «Серед того неймовірного багатства походжав завжди заклопотаний, завжди трохи сердитий...— середнього зросту чоловік із сивим розпатланим волоссям і запаленими короткозорими очима». (Михайло Семенович)

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

IV. Основний зміст уроку

1. Характеристика образу Толі

1.1. Орієнтовний план

- 1) Толя — восьмикласник, випускник школи, військовозобов'язаний.
- 2) Портрет і зовнішність героя.
- 3) Риси характеру хлопця: а) доброта; б) щирість; в) чуйність; г) відповідальність до дорученої справи; д) цілеспрямованість; е) легковажність; терпимість.
- 4) Інші риси, вміння: а) кохати і йти на самопожертву; б) поводити себе з товаришами; в) постояти за себе; г) поважне ставлення до мати, дорослих; д) цінує дружбу; е) любов до книги, її творців.
- 5) Значення образу Толі для сучасників.

1.2. Бесіда за питаннями

- Хто такий Толя? Чи є такі учні в класі, які схожі на нього за поведінкою, ставленням до навчання, друзів, родини?
- Які риси характеру в героя вам подобаються? Чим саме?
- Чому автор намагається об'єктивно відобразити у творі Толю?
- Як А. Дімаров ставиться до свого героя? Про що це свідчить?
- Чи схожий Толя на героїв інших автобіографічних творів, наприклад, Михайлика (М. Стельмах «Гуси-лебеді летять»), Сашка (О. Довженко «Зачарована Десна»), Климка (Г. Тютюнник «Климко»)?
- Чи змогли б ви написати твір про своє дитинство? Якщо так, то який фактичний матеріал ви б використали?

2. Робота з підручником

Вибіркове читання (уривки, що розкривають образ героя)

V. Закріплення вивченого матеріалу

Проведення тестового опитування

VI. Підсумок уроку

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності

VIII. Домашнє завдання

Виразно читати твір А. Дімарова «Блакитна дитина»

Тема уроку. Василь Голобородько. Самобутня постать поета в українській літературі. Вірш «Наша мова». Роль рідної мови в житті й долі кожної людини

Мета уроку: ознайомити школярів з життєвим і творчим шляхом В. Голобородька, з'ясувати самобутність постаті поета у вітчизняній літературі, проаналізувати його поезію «Наша мова»; дізнатися про поняття вільного вірша; розвивати культуру зв'язного мовлення, пам'ять; вміння виразно і вдумливо читати вірші, грамотно, виважено, ґрунтовно висловлювати свої міркування, робити висновки; виховувати почуття любові, пошани до творчості В. Голобородька, рідної мови, національної культури.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет В. Голобородька, виставка його поетичних творів, дидактичний матеріал (тестові завдання, картки).

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань. Бесіда за питаннями

За що переслідувалися українські письменники у радянські часи? Які з них вимушені були виїхати за кордон? Чи можна їх вважати патріотами?

Які, на ваш погляд, риси характеру притаманні українським письменникам?

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності школярів

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Вступне слово вчителя

Любов до свого народу, батьківщини проявляється у поетів по-різному. Виражається вона не тільки у схилянні перед героїчним минулим та чеснотами України. Часто поети гострим словом таврували недоліки свого краю, недалекоглядність народних мас, бажаючи добра усім. Той з поетів, хто насмілювався думати і писати про інше, а тим паче критикував керівництво, виключався за це не тільки з літературного процесу, але й часто з самого життя. Одні, як Василь Стус, пішли за свої переконання на загибель, інші, як Василь Голобородько, у внутрішню еміграцію.

2. Відеопрезентація «Василь Голобородько»

3. Теорія літератури

Верлібр (фр. *verslibre*), або вільний вірш,— вірш, у рядках якого може бути довільна кількість наголошених і ненаголошених складів. Частіше без рими, необов'язковою є однакова кількість наголосів у рядках; відсутні одноманітні повторювані стофи, але вірш має свій власний ритм. Такі риси наближають вірш до прози.

4. Аналізування поезії В. Голобородька «Наша мова»

4.1. Виразне читання твору.

4.2. **Тема:** висловлення почуття любові, пошани до рідної мови, яка «проспівана у Пісні», «записана у Літописі».

Ідея: уславлення ролі мови, її значимості у житті нашого народу; гордості українців за свою мову.

Основна думка: мова — це існування нації; кожний українець повинен пишатися своєю мовою — милозвучною, пісенною, образною.

Жанр: патріотичний і філософський вірш.

4.3. Художні особливості поезії.

Тавтологія: «проспіване у Пісні».

Епітет: «пісенні слова».

Повтори: «кожне слово нашої мови», «тож...».

4.4. Бесіда за питаннями.

Що таке мова?

У чому полягають функції мови?

Які види мовленнєвої діяльності вам відомі?

Що називається піснею? Які ви знаєте види пісень?

Як пов'язана пісня з історичними подіями, життям людей?

Чим пояснити те, що В. Голобородько у творі слово «Пісня» зазначає з великої літери?

Прокоментуйте, що мав на увазі поет, зазначаючи у вірші: «...кожне слово нашої мови проспіване у "Пісні"».

З якими побратимами розмовляють українці пісенними словами?

Що вам відомо про літопис як жанр давньої літератури? Які літописи ви знаєте?

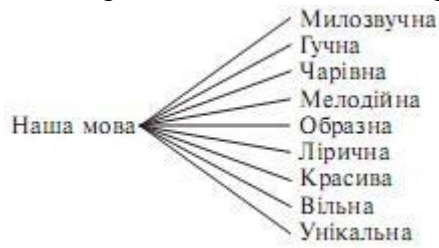
Чим пояснити, що кожне слово нашої мови записане у літописі?

Хто були ворогами української мови? Чим зумовлено їх ставлення до нашої мови?

До чого закликає В. Голобородько у своїй поезії? (Оберігати, любити і шанувати рідну мову як коштовність, що залишилась нам у спадщину від наших предків)

Як необхідно оберігати нашу мову?

4.9. Творче завдання. Складіть гроно-характеристику до словосполучення «наша мова»

V. Закріплення вивченого матеріалу

Робота з підручником

VI. Підсумок уроку

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності

VIII. Домашнє завдання

Підготувати ідейно-художній аналіз поезії В. Голобородька «Ми йдемо»

Урок № 61

Тема уроку. Василь Голобородько. «Ми йдемо». Наскрізний патріотизм, глибока філософія думки

Мета уроку: опрацюючи творчість В. Голобородька, проаналізувати його поезію «Ми йдемо», звертаючи увагу на її ідейно-художній зміст та спрямованість, визначити основний пафос твору; розвивати культуру зв'язного мовлення, пам'ять, уміння виразно і усвідомлено читати поетичні твори, пояснювати власне розуміння їхнього образного змісту; формувати життєствердуючі, оптимістичні настрої; виховувати почуття любові до рідного краю, пошану до народу, його надбань та досягнень; прищеплювати інтерес до наслідків власної праці.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет В. Голобородька, бібліотечка його творів, дидактичний матеріал (тестові завдання, картки).

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Ідейно-художній аналіз твору В. Голобородька «Ми йдемо»

1.1. Виразне і усвідомлене читання поезії.

1.2. **Тема:** відтворення ходи українців шляхами країни з рушниками і гарним настроєм.

1.3. **Ідея:** возвеличення волелюбності, цілеспрямованості, прагнення чинити волю предків; засудження тих, хто намагається зупинити рух українців.

1.4. **Основна думка:** сучасники повинні шанувати і поважати здобутки предків і продовжувати відстоювати, захищати право на вільний рух, а значить на щасливе життя.

1.5. **Вид лірики:** громадянський.

1.7. Композиція.

Вірш складається з п'яти куплетів.

1.8. Художні засоби вірша.

Повтори: «Ми йдемо по Україні», «із нашими...», «ви, які...», «не вимагайте...», «марна ваша справа».

Епітети: «прадавні шляхи», «віковічна земля», «тихомрійні села», «золотоверхі церкви», «мертві джерела».

Метафори: «предки послали у путь», «виставляти контраргументи», «радість сяє».

Порівняння: «виглядаєте у вікна, як сусіди», «визираєте з-за рогу, як вороги».

1.9. Бесіда за питаннями.

Чи полюбляєте ви подорожувати? Ви це робите самостійно, з родиною, друзями?

Чому кожний українець повинен знати історію рідного краю, поважати здобутки наших предків?

Чим пояснити радісний, піднесений настрій подорожуючих?

1.10. Творче завдання (в групах).

Складіть схему образу «Ми»

V. Закріплення вивченого матеріалу

1. Проведення тестового опитування

1. Сучасники крокують шляхами України від лісів до: а) океанів; б) морів; в) полонин.

2. Якими шляхами відбувається рух подорожуючих? а) Битими і брукованими; б) прадавніми; в) тасмними.

3. З приводу чого рухаються українці? Бо вони:

а) виконують волю предків; б) виявили бажання знайти цвіт щастя; в) прагнуть вибороти справедливість.

4. Землю, по якій відбувається рух, названо: а) родючою; б) райською; в) віковічною.

5. Під час подорожі українці минатимуть: а) повноводні річки; б) квітучі сади; в) багатолюдні міста.

6. В. Голобородько у творі називає села:

а) тихомрійними; б) малолюдними; в) білохатинними.

7. Як автор характеризує тих, хто рухається дорогами України? Він говорить, що вони:

а) це роблять під тиском влади; б) горді і осмислено прийняли дане рішення; в) намагаються самоствердитися.

8. Ті, хто «визирає з-за рогу», є:

а) допитливими; б) байдужими до суспільних справ; в) ворогами.

9. Подорожуючі не бажають, щоб від них вимагали:

а) письмових обґрунтувань своєї ходи; б) пояснень причин руху; в) благодійності.

10. Що виставляється проти ходи сучасників?

а) Сили охорони правопорядку; б) контраргументи; в) заповіді Бога.

11. Справа призупинити ходу є: а) благодійною; б) обов'язковою; в) марною.

12. Якими джерелами намагаються скористатися подорожуючі?

а) Фундаментальними; б) науковими; в) мертвими.

VI. Підсумок уроку

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності

VIII. Домашнє завдання

Знати зміст поезій В. Голобородька «З дитинства: Дош», «Я вплетений...»

Урок № 62

Тема уроку. Василь Голобородько. «З дитинства: Дощ» («Я впевнений...»). Оригінальність, простота висловлення глибоких почуттів, важливих думок

Мета уроку: продовжити знайомити школярів з творчістю В. Голобородька; формувати життєстверджуючі, оптимістичні настрої; виховувати почуття любові до рідного краю, відповідальність за збереження довкілля, творців прекрасного.

Тип уроку: засвоєння знань і формування вмінь.

Обладнання: портрет В. Голобородька, виставка його книжок, учнівські малюнки, дидактичний матеріал (тестові завдання).

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

III. Актуалізація опорних знань

IV. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності школярів

V. Основний зміст уроку

1. Ідейно-художній аналіз поезії В. Голобородька «З дитинства: Дощ»

1.1. Виразне і усвідомлене читання твору.

1.2. *Тема:* звернення ліричного героя до дощика, щоб той його не намочив.

1.3. *Ідея:* возвеличення прагнення хлопчика порозумітися з дощиком.

1.4. *Основна думка:* з раннього дитинства кожна людина повинна осмислено сприймати будь-яке явище природи.

1.5. *Жанр:* поезія зі спогадів дитинства поета, поезія-замовляння.

1.6. Художні особливості твору.

Повтори: «дощику, дощику», «щоб ти...», «я тобі...».

Метафори: «дощик ловив.., розкидав.., ходив.., розчісував».

1.7. Бесіда за питаннями.

- Що вам відомо про замовляння? З якою метою їх використовують у народі?
- Яким буває дощ у природі? Чи завжди він є вчасним?
- З яким настроєм звертається герой твору до дощика? Про що це свідчить?
- Доберіть з поезії дієслова, які характеризують дощик як живу істоту. (Ловив, розкидав, стукав, їв, ходив, розчісував, йшов).

VI. Закріплення вивченого матеріалу

1. Проведення тестового опитування

1. Що хоче подарувати герой твору дощику?

- а) Найулюбленішу іграшку; б) *бамбукове вудилище*.
в) цікаву книжку про різноманітні природні явища.

2. Хлопчик пропонує дощику:

- а) *луску розкидати по городу*;
б) полити нива; в) розчесати липовий гай.

3. Якої ягоди буде нарвано дощику?

- а) Сливи; б) *вишні*; в) абрикоси.

4. Кісточками з ягід дощ:

- а) захищатиметься від вітру; б) *стукатиме у вікно*;
в) вистеле доріжку до лісу.

5. Сільськогосподарське знаряддя праці, яке згадується в поезії:

- а) *граблі*; б) сапа; в) мотика.

6. Дощик буде розчісувати волосся в:

- а) гаю; б) лісі; в) *траві*.

7. Герой просить дощика, щоб той:

- а) *не поливав тієї стежки, по якій він йшов*;
б) гарненько промочив колгоспну ниву;
в) не заважав йому збирати суниці.

8. Чим займався хлопчик під час спілкування з дощиком?

- а) Випасав овець; б) *ніс батькові їжу в поле*;
в) обкопував дерева біля двору.

9. У що буде збирати ягоди герой твору для дощика?

а) Горщик; б) глечик; в) *миску*.

10. Хлопчик до дощика:

а) біжить підстрибуючи; б) *звертається із замовлянням*;

в) висловлює претензії.

11. Поезія побудована як:

а) *монолог ліричного героя*; б) діалог між героєм і дощем;

в) сповідь перед дощем.

12. Яку дію не просив виконувати герой дощика?

а) *Танцювати*; б) ловити; в) стукати.

VII. Підсумок уроку

VIII. Оголошення результатів навчальної діяльності

IX. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять вірш «З дитинства: Дощ»

Урок № 63

Тема уроку. Василь Голобородько. Поема «Лелека». Фольклорна основа твору, народознавчі аспекти

Мета уроку: розкрити ідейно-художній зміст фрагменту з поеми В. Голобородька «Лелека»; охарактеризувати образи твору (рідної хати, шляху, ліричного героя, лелеки); розвивати культуру зв'язного мовлення, творчу уяву, логічне мислення, пам'ять, уміння раціонально використовувати навчальний час; формувати кругозір, світогляд школярів; виховувати почуття пошани до творчості В. Голобородька, любов до природи, бережне ставлення до оточуючого середовища.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: портрет В. Голобородька, виставка його поетичних творів, наочність та інформація про лелек, дидактичний матеріал (тестові завдання, картки).

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Вступне слово вчителя

Наш край здавна називався лелечим. Можливо, це тому, що на солом'яних стріхах наших предків любили мстити свої гнізда лелеки.

Подивіться на цього птаха, коли він стоїть у гнізді. (*Огляд малюнків та фотоматеріалів про лелеку.*)
Спокійно, немов господар, оглядає подвір'я, гніздо, пильно охороняє дружину, а потім — і молоде потомство. Нам затишно і добре, коли десь недалеко клеочуть лелеки.

А як ще по-іншому називають пернатого друга у різних районах України? (*Лелека, бузьон, черногуз, бусол, гайстер, веселик*)

Ім'я цього птаха пов'язане безліччю легенд. Ось деякі з них.

2. Легенди про лелеку

2.1. *Давно це було, коли на українську землю нападали орди кочевників. Налітали, підпалювали хати, виганяли худобу, забирали у полон жінок та дітей. А малюків кидали напризволяще на згарищах. Це побачили лелеки і стуком дзьобів почали кликати козаків на допомогу. Але далеко були козаки, не почули птахів. І тоді птахи підхопили на крила заплаканих малюків, піднялися високо-високо над землею. Почули своїх дітей козаки і кинулися наздоганяти ворогів, а лелеки кружляли над ними, вказуючи дорогу. Наздогнали козаки завойовників і порубали. З того часу лелекам в Україні завжди раді.*

2.2. *Вороги напали на місто та осадили храм, в якому шукали порятунку жителі. Одна жінка побачила біля дзвіниці лелеку. Протягнувши йому сповите немовля, почала благати: «Лелеченько-серденько, врятуй його». Почув лелека, підхопив немовля і врятував від неминучої загибелі.*

3. Ідейно-художній аналіз твору В. Голобородька «Лелека»

1. Виразне й усвідомлене читання поетичного твору «Лелека».

2. *Тема:* розповідь про лелеку, про походження назви цього птаха у різних народів за ознакою та про спостереження людей за цим птахом, пов'язуючи його зі своїм життям, діяльністю.

3. *Ідея:* ушляхетлення любові до природи, зокрема до лелеки; поважне ставлення до всього живого; вміння і прагнення порозумітися із всесвітом.

4. *Основна думка:* лелека, як і людина, має своє життя, турботи, клопоти, радість і горе; доброзичливе ставлення людини до лелеки є запорукою її щасливого життя.

5. *Жанр:* поема, написана вільним віршем.

6. Особливості твору:

- зв'язок твору з усною народною творчістю (прикмети, приказки, прислів'я, загадки...);
- відтворення зв'язку життя людини і лелеки;
- етимологічне походження слова «лелека» у мові різних народів.

7. Композиція.

Поема складається з двох частин, кожна з яких пов'язана з описом образу життя лелеки і людини.

4.8. Обговорення змісту твору за питаннями:

- Чому В. Голобородьку не подобається те, що у зовнішності лелеки є чорний колір?
- Яку загадку пропонує автор про лелеку?
- Про що свідчить те, що лелека має кілька назв не тільки на території України, а й за її межами?

- Чому за турецькою мовою слово «лелека» є образливим для дітей? («Та, хто має ім'я схоже до вигуку «еле-леї», яким діти дражнять інших дітей, коли в них випадково стає помітним те, що звичайно приховується у штанцях»)
- Як угорці та поляки називають лелеку? (Угорці — гагув, гагів; поляки — бацан, боцок, боцюн...)
- З чим пов'язане звернення людей до лелек, щоб птахи мостили гнізда саме в їх селі, а не в іншому?
- З якими словами зверталися діти до лелеки, щоб птах зупинився саме в їх селі?
- Що на це відповідав?
- Які ознаки про лелеку є у порівняннях?
- Знайдіть у творі прислів'я про лелеку, прокоментуйте їх.
- Які у творі є приказки про лелеку?
- Що характерно для дитячої гри про лелек? (Гра словами:
- З якими питаннями звертаються люди до лелеки, називаючи його хлоп'ячим іменами — Антоном, Грицьком, Іваном?
- Чому ватажок перед відлітом у вирій закрюковує хворих і поранених птахів? Чи є це жорстокістю?
- З яким замовлянням звертаються пастухи до лелеки?

9. Характеристика образу лелеки.

9.1. Орієнтовний план.

- 1) Лелека — «білий птах із чорними ознаками на білому».
- 2) Зовнішня привабливість птаха.
- 3) Зв'язок життя птаха з життям людини.
- 4) Лелека — «загадка початку за ознакою».
- 5) Значення образу цього птаха для сприйняття людського довкілля.

V. Закріплення вивченого матеріалу

1. Проведення тестового опитування

VI. Підсумок уроку. Бесіда за питаннями

- Що цікавого і нового ви дізналися про лелечине життя?
- Про що б ви запитали у лелеки, зустрівшись з птахом?
- Який навчальний ідейно-художній зміст творів Є. Васильченка, В. Голобородька?

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності

VIII. Домашнє завдання

Прочитати главу «Три грані часу» із твору А.Дімарова «Друга планета»

Урок № 65

Тема уроку. Леонід Кисельов. Доля молодого поета. Гуманістичний пафос віршів «Стати хоч на менти лічені...», «Земля така гаряча»

Мета уроку: формувати вміння коментувати художні засоби, пояснювати прихований, підтекстовий зміст образів творів; розвивати культуру зв'язного мовлення, творчу уяву, логічне мислення, пам'ять, спостережливість, вміння грамотно висловлювати власну думку; виховувати почуття пошани, любові до творчості В. Кисельова.

Тип уроку: засвоєння знань і формування умінь.

Обладнання: портрет В. Кисельова, бібліотечка його творів, дидактичний матеріал

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань. Бесіда за питаннями

- Чому так необхідно цінувати і поважати героїчне минуле нашого народу?
- В чому є призначення людини на землі?

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

IV. Основний зміст уроку

1. Життя і творчість Л. Кисельова

Поет, прозаїк. Народився в м. Києві в родині російського письменника Володимира Кисельова. Навчався на факультеті іноземних мов Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Спочатку писав вірші російською мовою, друкувався в журналах «Новый мир», «Радуга» — тоді ще вчився в десятому класі. Однак після «скандальної сенсації» вірша «Цари» (в якому зневажено особу Петра I) його перестали друкувати.

Через п'ять років, в останній рік свого життя, почав писати й українською мовою. Українську мову, культуру він добре знав, розумів з дитинства. Українська поезія Л. Кисельова побачила світ у газеті «Літературна Україна», в журналах «Дніпро», «Ранок», «Вітчизна». Мав невиліковну хворобу, яка й обірвала його молоде життя. Посмертні збірки письменника (двомовні): «Стихи. Вірші» (1970), «Последняя песня. Остання пісня» (1979), «Тільки двічі живемо. Вірші, проза, спогади про поета» (1991).

2. І. Дзюба — про Л. В. Кисельова

«Звичайно, Леонід Кисельов залишався й далі поетом двох мов, двох культур, знаходячи їм благодатне поєднання. Але саме українська творчість стрімко наростала, і саме в ній діставав свою нову якість.

3. Опрацювання поезії Л. Кисельова «Стати б хоч на менти лічені»

3.1. Виразне і вдумливе читання вірша

3.2. Тема: прагнення поета зробити щасливою кожную людину на землі

3.3. Ідея: Щоб раділи всі живі, ... Щоб не жив на самоті

3.4. Основна думка: призначення кожної людини на землі — творити добро, любити ближнього.

3.5. Жанр: поезія з гуманістичним пафосом.

3.6. Художні засоби.

Епітети: «менти лічені», «дзвінкий песик».

Повтори: «Щоб...»

Метафори: «подарувати лицаря».

3.7. Бесіда за питаннями.

- Хто такий характерник серед козацтва?
- Чому ліричний герой поезії прагне стати характерником?
- Про що свідчать бажання героя вірша?

4. Аналізування ідейно-художнього змісту вірша Л. Кисельова «Земля така гаряча»

4.1. Виразне читання поезії.

4.2. Тема: вболівання хлопчика за долю журавля, його намагання захистити птаха від жорстокості.

4.3. Ідея: уславлення любові до природи, пташиного світу, бажання творити добро, гарні вчинки.

4.4. Основна думка: «І буде така гаряча, чорна така земля» — ось що відбувається після того, коли люди будуть виявляти жорстокість до всього живого у світі.

4.5. Жанр: поезія про добро і зло.

4.6. Художні засоби.

Епітети: «гаряча земля», «радуга-земля», «день без'язикий», «кричить тужно».

Повтори: «Не бийте журавля!»

Метафори: «відлине день», «панцерники рокочуть, крають...», «не виразити жалю».

Риторичні оклики:

4.7. Бесіда за питаннями.

- Чому автор зазначає у творі про землю, що вона гаряча і руда?
- Чим пояснити те, що маленькому хлопчику не байдужа доля журавля?
- Про що свідчить епіграф до поезії?
- Від кого і що намагається захистити хлопчик?

V. Закріплення вивченого матеріалу

1. Проведення тестового опитування

«Стати б хоч на менти лічені»

1. Яке козацьке звання хотів мати герой твору, щоб надати людям допомогу?
а) Джура; б) *характерник*; в) хорунжий.
2. Кожній дівчині буде подаровано:
а) бурштинове намисто; б) шовкову хустинку; в) *лицаря на коні*.
3. Усім живим надається побажання бути:
а) *радісними*; б) цілеспрямованим; в) наполегливим.
4. Яким зображений козак у поетичному творі?
а) Кремезним; б) *чорновусим*; в) винахідливим.
5. Кому прагне дати козаченька ліричний герой поезії?
а) Дівчині-красуні; б) хто потребує допомоги; в) *кожній жінці-удові*.
6. Щоб не жити на самоті, пропонується взяти песика.
а) діду; б) бабусі; в) *дівчині*.
7. Характеризуючи песика, поет зазначає, що собака:
а) відповідальна; б) вірна; в) *дзвінка*.
8. Казковий герой, який згадується у творі:
а) Кирило Кожум'яка; б) Гном; в) *Івасик-Телесик*.
9. Хто не має віри, тому ліричний герой:
а) *виріже сопілку*; б) подарує багато книжок;
в) рекомендує звертатися до Бога.
10. Кому із зазначених героїв поезії не буде надаватися допомога?
а) Бабі-сироті; б) жінці-удові; в) *жебракові*.
11. У козаченька були чорними:
а) черевики; б) *вуса*; в) гудзики.
12. У поезії Л. Кисельова розповідається про:
а) роль і призначення кожного селянина на землі;
б) *необхідність допомагати людям*;
в) намагання козака перешкодити зраді.

VI. Підсумок уроку

VII. Оголошення результату навчальної діяльності школярів

VIII. Домашнє завдання

Виразно читати поезії «Додому», «Катерина»

Тема уроку. Леонід Кисельов. Патріотичний мотив вірша «Додому». Вселюдське і національне значення образу української Мадонни («Катерини»)

Мета уроку: продовжити знайомити школярів з поетичною творчістю Кисельова; вміти характеризувати образ Катерини; розвивати естетичні відчуття і смак, уміння грамотно висловлювати власні думки про вірші письменника; робити аналіз його творів; прищеплювати інтерес до наслідків власної праці.

Тип уроку: засвоєння знань і формування вмінь.

Обладнання: портрет Л. Кисельова, дидактичний матеріал

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

III. Актуалізація опорних знань

IV. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності школярів

V. Основний зміст уроку

1. Опрацювання вірша Л. Кисельова «Додому»

1.1. Виразне читання твору.

1.2. Тема: повернення ліричного героя до рідного Києва .

1.3. Ідея: уславлення любові до рідного краю, міста, домівки.

1.4. Основна думка: де б людина не була, але вона завжди прагне повернутися додому в рідне місто, родину.

1.5. Жанр: громадянська поезія.

1.6. Художні особливості твору.

Епітети: «тополеві тумани», «натруджений двигун», «зелені леза трави», «юна трава».

Метафори: «літак крилами змахнув», «двигун тамує стогін», «леза... трави очистять душу».

Риторичне запитання:

НЕВЖЕ МЕНІ ЛИШИТЬСЯ ТІЛЬКИ СПОМИН

ВІД ТИХ БЕРІЗ У ВЕСНУ КРИЖАНУ?

Тавтологія: «у мареві тих марень».

1.7. Бесіда за питаннями.

- Яке значення в житті для кожної людини має рідна домівка? Свої міркування обґрунтуйте.
- Прокоментуйте народне прислів'я «Де хліб-сіль-каша, там домівка наша».
- Що вам відомо про Москву — столицю Росії?
- Чому герою твору шкода залишати Москву? Яких національних героїв ви знаєте? Як наш народ їх шанує і пам'ятає?
- Хто такий Б. Хмельницький? З якої нагоди йому встановлено пам'ятник у Києві?
- Чим для ліричного героя є Москва, Київ?
- Дослідіть, як у творі сучасне перемежовується з минулим?
- Що ви відчули під час читання цієї поезії?
- Чому варто пам'ятати про рідну домівку, батьків?

2. Ідейно-художній аналіз поезії Л. Кисельова «Катерина»

2.1. Виразне і вдумливе читання вірша.

2.2. Тема: розповідь про Катерину сучасну і Шевченкову.

2.3. Ідея: уславлення жіночої цнотливості, краси, працьовитості, щирості, здатності витерпіти будь-які страждання.

2.4. Основна думка: Катерина, як і Україна, протягом історії мають однакову долю, відчули на собі всі життєві випробування, намагалися долати труднощі.

2.5. Жанр: поезія з оптимістичним, життєстверджуючим пафосом.

2.6. Художні особливості твору.

Епітети: «барвні сни», «біле поле», «біле небо», «сніжне небуття», «біла Катерина».

Порівняння: «небо, мов велике коло».

Метафори: «небо летить», «вилами розхитували трони», «буде жити Україна... в хлібі, в снах...»

Звертання: «не співай, поете...»

2.7. Бесіда за питаннями.

- Чому Л. Кисельов вважає, що Україна живе в теплім хлібі, у снах дітей?
- Який колір переважає у поезії? Про що він свідчить?
- Чим викликаний біль сучасної Катерини під час її ходи по Україні?

- Яким був шлях наших предків?
- Що вам відомо про життя Т. Шевченка?

2.8. Орієнтовний план до характеристики образу Катерини.

- 1) Катерина — українська Мадонна.
- 2) Риси характеру героїні: а) цілеспрямована; б) рішуча; в) волелюбна; г) впевнена в собі.
- 3) Місія Катерини.
- 4) Сучасна і Шевченкова Катерина.

VI. Закріплення вивченого матеріалу

1. Тестове опитування

«Катерина»

1. За яких умов буде йти полем Катерина? Доки:
 - а) *буде жити Україна*; б) не знайде чарівне зілля;
 - в) не побачить схід сонця.
2. Поле, по якому йтиме Катерина:
 - а) зелене; б) *біле*; в) чорне.
3. Як Л. Кисельов характеризує дитячий сон? Він:
 - а) міцний; б) солодкий; в) *барвний*.
4. Біль Катерини автор називає:
 - а) страшним; б) *невимовним*; в) пекучим.
5. Коли йшла Катерина, то за нею навздогін летіло:
 - а) *біле небо*; б) палаюче сонце; в) біле пір'я.
6. Яким шляхом рухалася Катерина?
 - а) *Наших предків*; б) тернистим; в) небезпечним.
7. Символом України є рослина, яка згадується у творі — це:
 - а) тополя; б) верба; в) *калина*.
8. У поезії Л. Кисельов звертається до:
 - а) Катерини; б) *поета*; в) дітей.
9. Чим руйнували все старе дотла?
 - а) Словом; б) *вилами*; в) зброєю.
10. Про яку Мадонну йдеться мова у вірші?
 - а) *Шевченкову*; б) святу; в) преподобну.
11. Поет хвилюється з приводу того, щоб Мадонна:
 - а) *донесла сина до свого народу*;
 - б) не заблукала, розшукуючи власну дитину;
 - в) не втратила свідомості від горя людського.
12. В якому часовому просторі йде Катерина?
 - а) *Сучасному*; б) минулому; в) майбутньому.

VII. Підсумок уроку

VIII. Оголошення результатів навчальної діяльності

IX. Домашнє завдання

Виразно читати вірші поетів Старокостянтинівщини